

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

Az osztrák ügyvédség modernizációja – magyar párhuzammal

Rendező intézmény:
Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

Kézirat lezárásának dátuma:

2024/12/10

A dolgozat szerzőjeként kijelentem, hogy DeepL eszközt használtam a fordítások ellenőrzéséhez.

Tartalom

I. Bevezetés	3
1.1. Az osztrák és a magyar ügyvédség előzményei a 19. század közepéig.....	5
1.1.1. Az 1638. március 27-i osztrák Ügyvédi Rendtartás és különbségek a magyar viszonyoktól.....	5
1.1.2. Az első egységes rendelkezések az osztrák és magyar ügyvédség kapcsán	9
II. A polgári átalakulás és az ügyvédi reformok szükségessége	11
2.1. A természetjogi elvek és a liberális ügyvédség megalapozása.....	11
2. 2. Az osztrák Jogi-Politikai Olvasóegylet, a vele hozott változás és a magyar igények	12
2. 3. Az Ideiglenes Ügyvédi Rendtartás és a magyar koronataromány oktrojált Ügyvédi Rendtartása	13
III. Az ügyvédség liberalizációjának véglegesítése	21
3. 1. Az osztrák ügyvédség reformjának igénye, problémák, javaslatok.....	21
3.2. Az 1868. évi Advocaten-Ordnung, az Ügyvédi rendtartás	25
3. 3. Az ügyvédi tevékenység gyakorlásának követelményei és keretei 1868 után, összevetve az Ideiglenes Ügyvédi Rendtartással és az 1874. évi magyarszabályozással.....	27
3. 4. A fegyelmi jogkör gyakorlása az 1872. évi fegyelmi törvény és a magyar ügyvédi rendtartás szerint.....	36
IV. Összegzés	39
Irodalom- és forrásjegyzék.....	40
Források.....	40
Szakirodalom.....	40

„Az ügyvéd, aki felismerte hivatását,
tiszteli, becsüli és szereti azt.”
– „Der Advocat, welcher seinen Beruf
erkannt hat, achtet, ehrt und liebt ihn.”¹

I. Bevezetés

Jelen kutatásomban az osztrák ügyvédség modernizációját fogom feltárni, párhuzamban a magyar szabályozással, rávilágítva, hogy az osztrák rendszerhez képest mely pontok azonosak, hasonlóak, vagy különbözőek a magyar oldalon, így ez adja az összehasonlító jellegét a pályamunkámnak. Az összevetés indoka az, hogy az 1850-es években Magyarországon osztrák oktrojált ügyvédi rendtartást vezettek be. Emellett az összevetés az osztrák szabályozáson belül is megvalósul, mivel az ott bevezetett 1868. évi ügyvédi rendtartást is az ideiglenes rendtartás tükrében mutatom be.

Mindenekelőtt az alapvető terminológiát tisztázom, hogy mit értek az ügyvéd, a modernizáció, az osztrák és a magyar szavak alatt, amelyeket a kutatásomban használni fogok.

Az ügyvéd kifejezés alatt elsősorban a római peres eljárásból ismeretes *advocatus* (kezdetekben nem jelentett perbeli képviselőt, de a peres fél bíróság előtt megjelenő szószólóját annál inkább, akinek ékesszólásait a peres fél és annak képviselője is igénybe vehette)², illetve a német nyelvterületeken elterjedt *Advokat* kifejezéseket értem. Az osztrák és német közös eredetnek köszönhetően, amely a Német–Római Birodalomban bekövetkezett római és kánoni jog átvételének is köszönhető, olyan jogrendszert alakított ki, amelyben a legfelsőbb bíróságok, *Reichskammergericht* (wetzlari birodalmi kamarai bíróság) és a bécsi Császári Törvényszék (*Reichshofrat*) a későbbi fejlődésre is meghatározóvá vált, illetve több, az ügyvédek elnevezésére utaló kifejezést hozott magával. A *Prokurator* (a római peres eljárásban olyan perbeli képviselőt jelentett, aki alakszerűtlen megbízás alapján, vagy megbízás nélkül lépett fel a perben)³ és az *Advokat* elnevezések szintén teret nyertek. Az osztrákoknál kötelező volt a képviselő a legmagasabb központi bírói fórumok előtt, amelyek mellett meghatározott számban működtek a *Prokuratorok* és *Advokatok* is. Az *Advokatok* feladata a perek előkészítése, az írásbeli szakmai munka volt, míg a *Prokuratorok* feladata volt a bíróságok előtti tényleges képviselő. Szépen lassan azonban egybemosódtak az előbb említett feladatok,

¹ HERZOG A.: *Die Reform der Österreichischen Advocatur*. Wien, Verl. des Manz'schen Buchhandlung, 1868, 1.

² FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*. (Brósz Róbert és Pólay Elemér tankönyvének alapulvételével), Novissima, Bp., 2022, 557–560., 164–165.

³ Uo. 557., 164.

majd azon bevett gyakorlat alakult ki, hogy az *Advocatok* közül kerültek ki a *Prokuratorok*. Az *Anwalt* (*anawalto*, *anewalt*) kifejezés, amely később az ügyvédek gyűjtőnévévé vált, a kora középkori germán jogokban jelent meg mint képviselő; kezdetben a közösségek szükségképpen képviseleti formája élt a gyakorlatban és néhány kiváltságos személy küldhetett csak perben képviselőt maga helyett. Ezt követően a városokban megindult változás következtében a 15. századra fordult meg a korábbi felfogás, és vált általánosabban elérhetővé a perbeli képviselet joga.⁴

Mit jelent a modernizáció? Korszerűsítést és korszerűsödést.⁵ A modernizáció szót használva az ügyvédség hivatalból hivatássá történő fejlődését, a szakma felszabadítását, illetve a modern alapelvek átvételét és a fejlett intézményi struktúrák kiépítését értem. Az ügyvédi hivatás felvirágzását és az ahhoz vezető főbb mérföldköveket, amelyeket a bátor jogászok és polgárok megtettek. Különös figyelmet szentelek a modernizációs folyamatok mellett az előzményeknek, amelyek oly vaskosan rányomták az ügyvédségre bélyegüket mindkét oldalon.

Az osztrák kifejezést használva a 17. és 19. század közötti Habsburg Birodalomban élő, majd a saját identitásukra rátaláló, a birodalomból kiváló Osztrák Császárságot értem, akikkel az 1867-es kiegyezést követően létrejött az Osztrák–Magyar Monarchia, illetve az Osztrák–Magyar Monarchia Lajtán túli közösségét, azaz akik a Birodalmi Tanácsban vannak képviselve, amely terület az 1868-as *Advokatenordnung* kapcsán fog nagy jelentőséggel bírni. A magyar kifejezést használva pedig a 17. században királyi Magyarországot, később a Habsburg Birodalom koronatartományát, a dualista állam részeként a Magyar Szent Korona országait és a Magyar Köztársaságot értem gyűjtőfogalomként.

Munkám abszolút aktualitását a magyarországi ügyvédi kamarák 150 éves jubileuma, újdonságát pedig a 19. századi osztrák szabályozás feltárása és a magyar szabályozással történő összehasonlítása adja. Kutatásomhoz eredeti, német nyelvű, általam lefordított jogszabályokat, magyar és német nyelvű tudományos folyóirat cikkeket, monográfiákat és könyvrészleteket használok fel.

⁴ KORSÓSNÉ DELACASSE, Krisztina: Ügyvédség. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Jogtörténet rovat, rovatszerkesztő: KOMÁROMI László) <http://ijoten.hu/szocikk/ugyvedseg>, 2022., [15]–[16], ZLINSZKY János: Az ügyvédség kialakulása Magyarországon és története Fejér megyében In: Fejér Megyei Történeti Évkönyv, 1974, 11–13.

⁵ KULCSÁR Kálmán: A modernizáció, a rendszerváltozás és a magyar valóság, *Társadalomkutatás* (27. kötet) 2009/4. sz. 2.

Bevezetőként szeretnék egy vezérfonalat elindítani: A 17. századi bécsi tartományi bíróság előtt az ügyvédek rondán megírt dokumentumok, igazolatlan hiányzás esetén pénzbírsággal, késés, túl sok ügy elvállalásából eredő késedelem miatt pedig akár elzárással is büntették.⁶ Kisiskolás bűnöknek tekinthetjük ezeket, azonban bele kell gondolnunk, hogy egy hasonló helyzetben lévő ügyvéd milyen eséllyel képviselhet minket a bíróság előtt? Amennyiben a mi szabadságunkat kell a kezébe helyeznünk, az izgalom és aggodás mely foka lesz úrrá rajtunk?

1.1. Az osztrák és a magyar ügyvédség előzményei a 19. század közepéig

A következő bekezdésekben ki fogok emelni néhányat a legfontosabb előzmények közül, a teljesség igénye nélkül, mintegy táptalajt teremtve az osztrák és a magyar ügyvédség modernizációs folyamatainak, főbb rendtartásai megalkotásának és a vezéreszméknek, amelyek bedöntötték az osztrák perbeli képviselő ajtajait, az 1852-es ideiglenes ügyvédi rendtartás magyarokkal történő végleges elfogadtatásának esélyét és változást követeltek. A tradíciókban rejlő szignifikáns különbségekről, illetve megegyező pontokról szeretnék említést tenni, amelyek átszövik az osztrák és a magyar ügyvédség struktúráját már a kezdetektől fogva, valamint amelyek mellett nem lehet elmenni anélkül, hogy ne eredeztessük belőlük a 19. században létrejövő érát, a törvényekre és jogi-politikai eseményekre adott társadalmi, ügyvédi reakciókat.

1.1.1. Az 1638. március 27-i osztrák Ügyvédi Rendtartás és különbségek a magyar viszonyoktól

Az első osztrák Ügyvédi Rendtartást 1638. március 27-én fogadták el, azonban ez csak a bécsi tartományi bíróságra volt hatályos. Számos pusztán eljárási rendelkezést tartalmazott, amely csak közvetve vonatkozott az ügyvédségre. Viszont a tény, hogy a meglévő rendelkezésekből létrehoztak egy ügyvédi rendtartást, igazolja hogy az ügyvédség jogokkal és kötelezettségekkel rendelkező szakmává fejlődött. E törvény megalkotását követően 100 éven keresztül – körülbelül Mária Terézia trónra lépéséig – számos rendtartást vagy törvényt hoztak, amelyek az ügyvédséggel foglalkoztak és sok hasonlóságot mutattak az 1638-as Ügyvédi Rendtartással, azonban ennek ellenére néhány koronaországban és bíróságon bizonyos eltérések is

⁶ KÜBL, Friedrich, STRÖHER Doris (ed.): *Geschichte der österreichischen Advokatur*. (Schriftenreihe des österreichischen Rechtsanwaltskammertages Bd. 3), Wien, 1981³, 52–55.
http://repertorium.at/sl/kuebl_advokatur_1925.html

felfedezhetőek voltak. Az osztrák ügyvédségre vonatkozó rendelkezések tartományi szinten jelentős eltéréseket mutattak.⁷

Magyarországon az első ügyvédi szabályzatot *Statutum Per Advocatos Causarum, seu Procuratores Regni Observandum* címmel I. Lipót adta ki 1694-ben, amely összefoglalta az ügyvédekkel szemben támasztott erkölcsi és szakmai követelményeket és részletesen rendezte a tevékenységüket. Ekkorra már kialakult egy hivatásszerű réteg nálunk is, amely a pereskedő felek jogi képviselőjét elláthatta. Fontos megjegyezni az első hangsúlyos különbséget a két ország jogi berendezkedése között, hogy az osztrák tartományi szintű szabályozással ellentétben, ahol tartományi szinten kellett az ügyvédeknek tanúsítani szakértelmüket és csak abban a tartományban gyakorolhatták a tevékenységüket, Magyarországon a jogi képviselő az ország összes bírósága előtt elláthatott képviselői tevékenységet.⁸

Az 1638-as osztrák Ügyvédi Rendtartás bevezetőjéből szintén kiderül, hogy a címzettjei az *Advokaten* – ügyvédek, *Prokuratoren* – prókátorok és *Sollizitoren* – szoliszitorok voltak, anélkül, hogy a rendelet explicite meghatározná egymáshoz való viszonyukat. Azonban a jogszabály megfogalmazásából arra lehet következtetni, hogy a szoliszitor nem volt egyenrangú az ügyvédekkel és prókátorokkal, hanem alárendelt volt nekik, és a másik két elnevezés alatt is különböző feladatokat ellátókat kellett érteni. Az Ügyvédi Rendtartás legtöbb rendelkezése kizárólag az *Advokat* elnevezésű ügyvédekre vonatkozott, csak néhol tett említést prókátorokról, vagy szoliszitorokról. „Ebből arra lehet következtetni, hogy az ügyvéd már akkor is jelentős fölényben volt két szakmai riválisával szemben, és az egész peres eljárás legfontosabb személyisége volt”.⁹ A kor irodalma is ezt a nézetet erősíti meg, a 17. században Jakob Bonrich¹⁰ úgy vélte, hogy az ügyvédet csak a sokkalta nagyobb tudása és a társadalomban betöltött magasabb rangja különbözteti meg a prókátoroktól. Kübl idézi még Kaspar Manziust¹¹, aki szintén alátámasztotta a feltevést gondolataival, amelyet az 1659-es „*Tractatus de advocatis, procuratoribus et defensoribus*”¹² c. művében fejtett ki: „*Advocati non privatim aliena negotia, uti procuratores, mandato domini gerunt, sed publice jus dicunt [...]*”¹³ – „Az ügyvédek nem magánosként intézik mások dolgát az ügy urának, a megbízónak parancsára,

⁷ KORSÓSNÉ DELACASSE, Krisztina: *Az ügyvédi kamarák megszületése Magyarországon*. Dialóg Campus–PTE ÁJK, Bp.–Pécs, 2012, 10–14.

⁸ Uo. 13–14.

⁹ KÜBL 52–55.

¹⁰ 1643-ban a fiának írt egy instrukciót az ügyvédek és a prókátorok közötti különbségekről. Kübl idézi Bonrichet, de a Bonrichről fellelhető információk elég szűkösek.

¹¹ 1606. április 7. Gundelfingen an der Donau; † 1677. március 28. Ingolstadt) német jogász és egyetemi tanár.

¹² KÜBL 52–55.

¹³ KÜBL 52–55.

mint a prokurátorok, hanem nyilvánosan jelentik ki a jogot...”.¹⁴ Végezetül gyakran utaltak a *Reichshofratsagentekre* (a legfelsőbb bíróság jogi megbízottjaira), amely elnevezésekkel kialakult a hivatásos jogi tanácsadók csoportja, akik hasonló szakmai magatartási rendtartást kaptak.¹⁵ Fontos kiemelni, hogy ezen megnevezésekkel jelölt személyek a szakmában elfoglalt helyük, jogosultságaik és kötelezettségeik szerint az osztrákoknál tartományi szinten is eltérést mutattak.

A régi magyar jogban az elnevezés kiforrását tekintve másképp indult és alakult. A peres feleknek személyesen (olykor törvényes képviselőjük által) kellett a bírójuk előtt megjelenni. A 13. századtól azonban egyre inkább elfogadottá vált, hogy akadályoztatás esetén képviseltessék magukat valaki más által. A *procurator* első okleveles megtalált említése 1217-ből való.¹⁶ Eleinte alkalmas személynek minősült, aki minimum perbeli cselekvőképességgel rendelkezett. A 15. századtól egyre több dekrétum jelent meg, amely a prókátorok tevékenységét korlátozta, annak ellenére, hogy egészen eddig nem szabták meg a személyek körét, akik másokat képviselhetek.¹⁷ Az elnevezések kapcsán visszautalok a korábban említett I. Lipót által kiadott rendeletre, amelynek címe – *Statutum Per Advocatos Causarum, seu Procuratores Regni Observandum* – tisztázza nálunk 1694-ben, hogy az ügyvédek, *seu* – avagy prókátorok szinonim fogalmak voltak, nem jelentettek többletjogosultságot vagy kötelezettséget. A 19. századra a nyelvújítással megjelent *ügyvéd* kifejezés¹⁸ gyakorlatilag egy egységes réteget takart.

Az ügyvédségbe való felvételt az osztrák *landmarschallisches Gericht* (tartományi marsallbíróság) részletesen szabályozta az 1638-as Ügyvédi Rendtartásban. Ugyanazon a bíróságon kétéves gyakorlatot kellett teljesíteni és vizsgát kellett tenni a *Landesschreiber* (tartományi főjegyző) előtt. Ezt követően ügyvédi esküt kellett tenni, és fel kellett vetetnie magát az ügyvédi névjegyzékbe. Mindezen követelményeket teljesítve a jelölt csak másodrendű ügyvéddé válhatott és csak az ún. *causae extraordinariae* ügyekben volt jogosultsága tanácsot adni, amely nem jelentett bírósági fellépést. A rendes eljárásokban (*causae ordinariae*) való részvételt külön kinevezéssel érhetette el. Feltételeit „a régi szokás és szám”¹⁹ megőrzésével

¹⁴ Saját fordítás: KÜBL 52–55.

¹⁵ WRABETZ, Peter: Die Anwaltschaft in Österreich, In: Ewer, Wolfgang: *Anwälte und Ihre Geschichte. Zum 140. Gründungsjahr des Deutschen Anwaltvereins*. Deutscher Anwaltverein – Mohr Siebeck, Tübingen, 2011, 1013–1014.

¹⁶ NAGY Aladár: A pristaldusok. *Századok*. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1876, 337–343., KORSÓSNÉ 2012, 9.

¹⁷ KORSÓSNÉ 2012, 11–12.

¹⁸ MEZEY Barna – GOSZTONYI Gergely: *Magyar alkotmánytörténet*. Osiris. Bp., 2020, 469.

¹⁹ KÜBL 52–55.

határozták meg, ami hat főt jelentett, akiknek az eskü letétele után a nyilvános bírósági napokon a kamarában kellett helyet foglalniuk és jogsegélyt kellett szolgáltatniuk. Tehát érvényesült a zárt szám és egy rendkívül erőteljes lokalizáció, amely szerint adott bírósági eljárásban vehettek részt. Az ügyvédek tevékenységeit, elvárt magatartásait részletesen szabályozták, illetve vasszigorral szankcionálták. A fegyelmi jogkör (*Advokaten, Prokuratoren* és *Sollizitatoren* felett is) a tartományi marsallbíróság hatáskörébe volt utalva, amely a hivatalból való felfüggesztéstől kezdve, a pénzbírságon át, egészen az elzárási büntetésekkig terjedt. A túl sok ügy elvállalásából eredő késedelemért kártérítés, pénzbírság és elzárás, míg a tiszta, olvasható írás és a pontos, szorgalmas bírósági tárgyalásokon való részvétel elmulasztása pénzbírsággal is járhatott. Számos rendelet írta elő az ügyvédeknek, hogy röviden fejezzék ki magukat szóban és írásban egyaránt, különben akár el is bocsáthatták őket.²⁰ 1681. március 28-án a *hofmarschallische Gericht* (udvari marsallbíróság) által kiadott szabályzatban²¹ egészen odáig elmentek, hogy testi fenytéssel fenyegették az ügyvédet, ha ügyfelének fegyelmezetlenséggel ártott.²² Azonban nem csak a büntetések miatt volt nehéz helyzetük. A jezsuiták rendkívül nagy befolyást gyakoroltak az egyetemi életre és könyörtelenül cenzúráztak, amely a jogi kar tönkretételét eredményezte a 17. században. Ezen időszakban nem kerültek ki jelentős jogtudósok a bécsi egyetemről. Az ügyvédek helyzetét mentve, próbálták magániskolákon keresztül átadni az osztrák jogi ismereteket, mert az egyetemen tradicionálisan csak római jogot tanítottak. Az egyházi vezetők féltek a magániskolák jelentette veszélytől: a független gondolkodás központjainak kialakulásától, ezért 1674-ben betiltották őket.²³ A 17. századi megpróbáltatásoknak köszönhetően Kübl kiemelte, hogy fokozatosan javult az ügyvédség erkölce, amellyel a polgárság bizalmát sikeresen elnyerték. Ezt a fejlődést azonban a kormányzat veszélyesnek ítélte, amely megmagyarázza a 17–18. századi intézkedéseket, amelyek a tanulmányok visszaszorítására és az ügyvédséget gyakorlók számának csökkentésére, korlátozására irányultak. A korlátozó intézkedéseket a kormány a jólétre való hivatkozással kozmetikázta, de a valódi céljuk sokat sejtető. 1693-ban megtiltották, hogy a nincstelen tanulók egyetemre nyerjenek felvételt, 1699-ben rendeletben korlátozták a doktorálás lehetőségét, amelyben meghatározták, hogy ötévente, maximum 5 jelölt kaphat doktori címet egy-egy alkalommal, császári jóváhagyáshoz kötve. Ezt követően

²⁰ „Egy 1714. január 5-i sziléziai császári rescriptumban még a hivatalból való elbocsátással is fenyegetnek rossz stílus miatt.” KÜBL 62.

²¹ KÜBL 62. in: CODICIS AUSTRIACI – 1704, Wien, 25.

²² KÜBL 63. Egy 1669. október 21-én kiadott N.62.6 határozat pedig még a fellebbezés rosszhiszemű benyújtása esetén is testi fenytést szabott ki: „setzt Leibesstrafe sogar auf das mutwillige Ergreifen einer Appellation”.

²³ KÜBL 66.

óriási doktori díjakat vezettek be, amelyet csak a jelentős vagyonnal rendelkezők engedhettek meg maguknak. Végezetül bevezették az ügyvédek zárt számát 1736. december 14-án általános jelleggel, nem csak tartományi szinten.²⁴

Lényeges különbségek az osztrák és a magyar ügyvédség tradíciójában tehát az ügyvédek zárt száma, amely Magyarországon nem létezett, illetve a magyar ügyvédség egységessége. A mi országunkban nem létezett az első- és másodrendű ügyvédség intézménye, egy későbbi rövid időszakot kivéve: a váltótörvény bevezetésével megszületett a váltótörvényszéki ügyvédek pozíciója, akiknek váltójogból is külön vizsgáznuk kellett, és ezáltal egy speciális ügycsoport kapcsán csak ők járhattak el.²⁵

A 19. századra kialakult osztrák és magyar ügyvédség különbözőségei, illetve hasonló, olykor azonos pontjai a társadalomban ezen korokból gyökereznek.

1.1.2. Az első egységes rendelkezések az osztrák és magyar ügyvédség kapcsán

II. József a Habsburg Monarchia országaiban sajátos fejlődést indított meg a 18. században, amelyet e tekintetben az *Allgemeine Gerichtsordnung* (a továbbiakban *AGO*), az Általános Bírósági Rendtartás által ért el 1781-ben. A rendtartás először fogalmazott meg egységes rendelkezéseket az osztrák ügyvédség kapcsán. Az ügyvédekről a 38. fejezet (*Von den Advocaten*) hozott több lényeges határozatot.²⁶ Megszüntette a korlátozott számú engedélyeztetést, avagy a *numerus clausus*-t, a zárt számot.²⁷ A rendtartást követően bárki ügyvéddé válhatott, aki a törvényi előfeltételeknek megfelelt: doktori címet szerzett valamely hazai egyetemen, ügyvédi gyakorlatot végzett ügyvéd mellett, illetve az *Appellationsgerichtshof* (Fellebbviteli Bíróság) bizottsága előtt letette az ügyvédi vizsgát, amely írásbeli és szóbeli részből is állt.²⁸

²⁴ KÜBL 72

²⁵ 1840. évi XV. törvénycikk 15. fejezet A váltó-ügyvédekről

²⁶ DÜR Alfons: Die Advokaten und die Allgemeine Gerichtsordnung von 1781. In: *150 Jahre Voralberger Rechtsanwaltskammer*, MANZ, Wien, 2019, 3–4.

²⁷ DÜR Alfons: *Gerichtsgeschichte Feldkirch*, Bucher, Feldkirch, 2018, 253. Hozzáteszem, itt is voltak kivételek, és további például szolgál az erőteljes lokalizációhoz, hogy egyes ügyvédek rossz gazdasági helyzete miatt 1818. február 7-én bírósági rendelettel Tirol és Vorarlberg számára *numerus fixus*-t rendeltek el, amely szerint hat személyre korlátozták az ügyvédek számát az innsbrucki bíróságokon, illetve a trentói polgári és büntetőbíróságon tízre, a roveredói polgári és büntetőbíróságon pedig hat főre.

²⁸ ALLGEMEINE GERICHTSORDNUNG 1781.: Acht und Dreißigtes Kapitel. Von den Advocaten. §. 411.: „Jener, welcher zum Advocaten angenommen zu werden verlangt, hat sich bey der im Lande aufgestellten Appellationsstelle dieserwegen zu melden, und nebst dem Zeugnisse der erbländischen Universität, die ihn geprüft hat, auch ein weiteres Zeugniß eines bereits angenommenen Advocaten über dessen in Rechtssachen eingeholte Erfahrung...” 170.

A doktori cím megszerzését követően a leendő osztrák ügyvéd gyakorlatban, és az ügyvédi hivatásra kidolgozott speciális, az ügyvédi vizsgát is tartalmazó, képzési programban részesült, amelyet a bírói hivatalra való felkészítéstől elkülönítettek. A lokalizáció tekintetében is gyengülést eredményezett, ugyanis egy adott koronaország ügyvédje az összes ottani bíróság előtt felléphetett. Fontos kiemelni, hogy a koronatarományok joga nem volt kellőképpen egységesítve, ezért a vizsgabiztosoknak le kellett ellenőrizni, hogy a jelölt megfelelően ismeri-e az adott tartománynak a jogát, ahol letelepedni szándékozik. Az Általános Bírósági Rendtartást ezért joggal tekintik a modern osztrák ügyvédség kiindulópontjának.²⁹

Az előbbiekhöz hasonló követelményrendszer nálunk a következőképpen alakult ki. I. Lipót rendelete rögzítette az ügyvédi eskü letételének követelményét, amit az 1723:38 tc. ismert el törvényileg. Mária Terézia 1769-ben Magyarországra kiadott ügyvédi rendtartása bevezette a meghatározott idejű gyakorlatot és az azt követően leteendő ügyvédi vizsgát, amely fontos állomása volt a szakma fejlődésének.³⁰

Majd 1804-ben egy újabb rendelet, a Kúria által kiadott *Instructio pro advocatis* írta körül részletesen az ügyvédi pályára kerülés követelményeit. Két év gyakorlati időt kellett kimutatni a jogi végzettség megszerzését követően, ebből egy évet jurátusként (táblai felesküdtött jegyzőként), míg a másik esztendő patvaristaként (ügyvéd melletti gyakornokként) kellett eltölteni.³¹ Ezt követően volt lehetséges a jelölt számára az ügyvédi vizsga letétele, majd a korábban említett ügyvédi eskü. A tényről oklevelet állítottak ki, amelyben a vizsga eredményét is jelölték. Az ügyvédek lajstromba vételét a bíróságok végezték. Az említett folyamat, a kritériumok lefektették a későbbi modern ügyvédi képesítés alapjait.

²⁹ KAJTÁR István: A Habsburg Birodalom Állam- és Jogtörténetének alapvonalai, In: Kajtár István – Herger Csabáné: *Egyetemes Állam- és Jogtörténet*. Dialóg Campus, Bp.–Pécs, 2013, 289–290.

³⁰ KORSÓSNÉ 2012, 13.

³¹ KORSÓSNÉ 2012, 13–14.

II. A polgári átalakulás és az ügyvédi reformok szükségessége

2.1. A természetjogi elvek és a liberális ügyvédség megalapozása

A kiválóan felkészült II. József igyekezett birodalmát modernizációs folyamatokkal egységesíteni és megerősíteni. Célul tűzte ki egy valamennyi tartományra kiterjedő egységes szabályozás megalkotását. Az uralkodása alatt teret nyert felvilágosult abszolutizmust utódai egy központosított hivatalnoki állam uralmává alakították, amely a Metternich-rendszerben³² érte el tetőpontját. Mindezek ellenére az Osztrák Polgári Törvénykönyv jogi kodifikációjába beépültek a felvilágosodás és természetjog eszméi. Az osztrák Általános Polgári Törvénykönyv (ABGB) 1811-ben született meg, és 1812. január 1-jén lépett hatályba. A magyar oldalon az ABGB csak később, rövid ideig és részlegesen volt hatályban (1853-tól 1861-ig³³), azonban nagy hatással volt éppúgy a társadalom, mint az ügyvédek életére. Tudniillik a *Provisorische Advokatenordnung*ot (a továbbiakban rövidítve: *Prov.AO*), az Ideiglenes Ügyvédi Rendtartást bevezették minden olyan országban, ahol az ABGB hatályban volt.³⁴ Kivéve a magyar koronatarományt, ugyanis mi külön ügyvédi rendtartást kaptunk, így az Ideiglenes Ügyvédi Rendtartás nálunk nem érvényesült. Annál inkább az 1852. július 24-én kelt császári nyíltparancs, mellyel 1853. január 1-től Magyarországra nézve, a katonai határőrséget kivéve, egy új ügyvédi rendtartást vezettek be (*Advocaten-Ordnung*, a továbbiakban rövidítve: „magyar” AO).³⁵ Fontos megjegyezni, hogy 1848-ban rövid időre megvalósult Erdéllyel az unió, de 1849-et követően leválasztották, és ott is volt egy külön kiegészítés, amelyet az ahhoz mellékelt *Prov.AO*-gal együttesen kellett az ottani ügyvédekre alkalmazni: 1852. május 14-i igazságügy-miniszteri rendelet, az ideiglenes ügyvédi rendtartás bevezetéséről Erdélyben.³⁶

³² Clemens Lotha Metternich (Koblenz, 1773. május 15.– Bécs, 1859. június 11.) osztrák államférfi, 1806-ban Ferenc császár párizsi követe, 1809-től a birodalom külügyminisztere, kancellár, diplomata, politikus, író. Kancellársága idején a Habsburg Birodalom gyakorlati irányítója.

³³ BÉLI Gábor: *Magyar jogtörténet. A tradicionális jog*. Dialóg Campus, Bp.–Pécs, 2000, 22. § 2. OPTK fejezete és 23. ITSZ

³⁴ KAJTÁR 289–290.

³⁵ 1852. július 24-én kelt császári nyíltparancs. Ügyvédi rendtartás. - ADVOKATEN-ORDNUNG, DEREN EINFÜHRUNG IN UNGARN, CROATIE, SLAVONIEN, DEM TEMESER BANATE UND DER SERBISCHEN WOIWODSCHAFT VOM 1. JÄNNER 1853. – 170. KAISERLICHES PATENT VOM 24. JULI 1852

³⁶ 109. JUSTIZMINISTERIAL-VERORDNUNG VOM 14. MAI 1852 – die einföhrung einer provisorischen Advocaten-Ordnung in Siebenbürgen betreffend

2.2. Az osztrák Jogi-Politikai Olvasóegylet, a vele hozott változás és a magyar igények

A modernizáció felé tett következő állomás meglepő módon a gyárosok által következett be, ugyanis 1839-ben megalapították a Kereskedelmi Egyesületet, amely elültette egy egyesület létrehozásának gondolatát a jogászok körében. A zenészek, a polgárság, az ügyvédek és hivatalnokok, egyetemi tanárok reformokat akartak az 1848 márciusát megelőző, feszültségben túltengő időszakban. Ennek hatására megalakult a *Juridisch-Politischer Leseverein*, a Jogi-Politikai Olvasóegylet, amelyet 40 bécsi ügyvéd alapított 1840-ben. A Wiener Zeitung – az alapszabályokkal ellentétben állva – azonnal meghívott mindenkit az egyletbe való csatlakozásra, ami a kezdettől fogva hatalmas gyanút keltett a rendőrhatalóságnál.³⁷ Hamar, már 1841-ben a felvilágosult értelmiségiek találkozóhelyévé vált. Az olvasóegyletben megtalálhatóak voltak a beszerezhetetlen külföldi újságok, amelyek a modernizáció utáni éhséget tovább növelték az értelmiségi rétegben. Az olvasóegylet tökéletes helyet biztosított a liberális alkotmányok tanulmányozására és megvitatására.³⁸ Az egyesület előadásokat szervezett, amelyek tematikus kiindulópontja pl. az osztrák büntetőjog és annak kritikai vizsgálata volt.³⁹ Olyan kiváló jogászok és értelmiségiek jártak ide, mint Karl Eugen von Mühlfeld⁴⁰, Franz von Sommaruga báró⁴¹, Joseph von Würth⁴², Alexander Bach⁴³, Wildner von Maithstein⁴⁴, akik közül Sommaruga báró volt az egylet elnöke.⁴⁵ Az egyesületben óvatosságból politikai vitákat csak kis csoportokban folytattak, ahol a tagok többsége az alkotmányos monarchia alapján történő államreform gondolatát tartotta a legideálisabbnak. Az egyesület egészen 1848 márciusáig nem tett politikai lépéseket, azonban március 13-án csatlakozott a forradalmi mozgalomhoz. Felix Czeike állásfoglalása szerint *Juridisch-Politischer Leseverein* mint jogi egyesület az *Advocatenkammer* megalakításával konkurenciát kapott.⁴⁶

³⁷ JURIDISCH-POLITISCHER LESEVEREIN, Wien Geschichte Wiki
https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Juridisch-Politischer_Leseverein
2024.10.24.

³⁸ WRABETZ 1015.

³⁹ JURIDISCH-POLITISCHER LESEVEREIN

⁴⁰ Karl Eugen Megerle von Mühlfeld 1810. május 3. Bécs – 1868 május 24. Hietzing. Osztrák liberális jogász és politikus.

⁴¹ Franz von Sommaruga báró (1780 – 1860.) osztrák jogász, politikus, oktatási- és igazságügyi miniszter.

⁴² Joseph von Würth (1817. Bécs – 1855. január 17.) Osztrák közigazgatási jogász és politikus.

⁴³ Alexander von Bach (1813. január 4. Loosdorf – 1893. november 12.) Unterwaldersdorf. Osztrák politikus, ügyvéd és osztrák belügyminiszter 1850–1859-ig.

⁴⁴ Wildner Ignác (1802. Krumau – 1854 november 13. Bécs) Jogi doktor, ügyvéd.

⁴⁵ JOHN RATH R.: *The Viennese Revolution of 1848*, University of Texas Press, 1947, 30.

⁴⁶ JURIDISCH-POLITISCHER LESEVEREIN

Peter Wrabetz az egylet mozgatórugóinak Megerle von Mühsfeld, Berger és Bach ügyvédek jelölte meg, akikből kerekén hét évvel később a forradalomban történő aktív részvétel után miniszterek és kiváló szónokok lettek a *Paulskirche* Parlamentjében és a *Reichstagban*, a bécsi Birodalmi Gyűlésben.⁴⁷

A magyar ügyvédség új, modern polgári jogelveknek történő átalakításának az igénye szintén már az 1830-as években megjelent. Az igény egyrészt az ügyvédekre érő éles kiritkák miatt vált egyre égetőbbé, másrészt az ügyvédi kar által megfogalmazott szükségletek miatt. Az 1848-as forradalom előtti és utáni időszakban azonban nem jelentek meg radikális változást hozó törvények, vagy jogszabályok, inkább ötletek és javaslatok formájában indult meg a változás.⁴⁸

A magyar oldalon 1832-ben volt az első kísérlet egy társulat alapítására, amelyet egy jogi szótár megalkotása miatt szeretett volna életre kelteni a pesti ügyvédség, azonban ez a próbálkozás akkor még eredménytelen maradt. Ezt követően 1841-ben Benyovszky Péter elnöklete alatt választmányt alakítottak és nyilvános összejövetelt tartottak huszonegy taggal. Közös céljuk az összetettebb jogi kérdések megvitatása, egymás jobb megismerése, szakmai önképzés és a visszaélések elleni közös fellépés volt. A pesti ügyvédi kar többször is összegyűlt a 40-es évek végén, illetve egy ügyvédi rendtartás tervezetén is dolgoztak.⁴⁹ A választmány az összefogás jelképe volt nálunk, semmiképp sem a konkurencia a jövőbeli ügyvédi kamara számára.

2.3. Az Ideiglenes Ügyvédi Rendtartás és a magyar koronataromány oktrojált Ügyvédi Rendtartása

A forradalom leverését követően Ferenc József császár 1849. augusztus 16-i császári rendeletében létrehozta az ügyvédi kamarákat, amely rendeletet *Provisorische Advocaten-Ordnungnak* – Ideiglenes Ügyvédi Rendtartásnak nevezték el.⁵⁰ Az osztrák ügyvédi kamara szervezeti formának a kiválasztásában az ezzel egyidőben alakult kereskedelmi kamarák szolgáltak mintául. „Ezáltal a bécsi Ügyvédi Testület javaslata a liberális igazságügy-miniszter,

⁴⁷ WRABETZ 1015.

⁴⁸ KORSÓSNÉ DELACASSE Krisztina: Ügyvédség. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Jogtörténet rovat, rovatszerkesztő: KOMÁROMI László) <http://ijoten.hu/szocikk/ugyvedseg>, 2022., [35] 11.

⁴⁹ KORSÓSNÉ DELACASSE Krisztina: „Hogy karunk érdekeinek emelésére az egyesek nemes szándéka és tettereje egyesüljön” A budapesti ügyvédség testületé szerveződése a 19. században. *Diké* 2020/ DOI: 10.15170/DIKE.2020.04.01.08, 113–115.

⁵⁰ PROVISORISCHE ADVOCATEN-ORDNUNG, 1849. E fejezetben a jogszabályt és a magyar részre kibocsátott oktrojált ügyvédi rendtartást fogom párhuzamosan elemezni, és első említésük után egyes szakaszaikat nem fogom külön is hivatkozni, hacsak azok száma a főszövegben nem szerepel.

Anton Ritter von Schmerling megértésére talált.”⁵¹ Ezzel szemben e fontos fordulópont, a kamarák megalapítása, a magyar oldalon majd csak a kiegyezés után jön el.

Az Ideiglenes Ügyvédi Rendtartás 1. §-ában rögtön lefektették, hogy az ügyvédek kinevezése az igazságügyiminiszter által történt, de nem volt kötött az ügyvédek számának korábbi meghatározásához. A *numerus clausus* érvényesült, azonban új rendszerrel. Az ügyvédek számának növeléséről, vagy csökkentéséről, valamint a jelenleg ügyvéd nélküli helyekre történő kinevezés iránti kérelmekről, eseti jelleggel, az illetékes ügyvédi kamara véleményének meghallgatása után, az illetékes *Apellations- (Oberlandes)gericht* - fellebbviteli bíróság (tartományi főtörvényszék) véleménye alapján kellett döntenie a miniszternek.⁵²

A „magyar” AO hasonló módon vezette be a zárt számot. Az 5. §. meghatározta, hogy nálunk is az igazságügyi miniszter nevezi ki az ügyvédeket, így az ügyvédi tevékenység folytatását kinevezéshez kötötték, az ügyvédek számát valamennyi kerületi főtörvényszék kerületére nézve (ide sorolandó az országos főtörvényszék vagy a báni tábla), és a különböző bírósági helyek közötti felosztását, az említett főtörvényszékek az ügyvédi választmány meghallgatásával a szükségeshez mértén határozhatta meg.⁵³ Így korábbi magyar szabályoktól eltérően *numerus clausus* érvényesült.⁵⁴ Mivel nálunk nem engedték az ügyvédi kamara létrehozását, ezért esett a választás a „magyar” AO-ban az úgynevezett választmányra. Az utóbbi elnevezés előrelépést jelenthetett volna a magyar ügyvédség autonómiájában, ha a név mögött felállított szervek az ügyvédség választott testületei lettek volna, de sajnos nem ez volt a valóság, és a hatáskörüket is erőteljesen leszűkítették, emiatt sem jöhetett létre az ügyvédség autonómiája. Ezért a vonatkozó szakirodalom alapján a bizottmány kifejezést fogom használni e választmány helyett a tanulmányomban.⁵⁵

Nem mehetek el amellet az éles különbség mellett sem, hogy a *Prov.AO* 21. §-ában úgy rendelkezett, hogy minden egyéb, az ügyvédekre vonatkozó rendelkezés, amelyet a rendelet nem módosított hatályban marad, míg a „magyar” AO az első bekezdésében már rögtön lefektette, hogy a magyar koronaországban, a katonai határvidéket kivéve, az ügyvédi rendtartás úgy lép hatályba 1853. január 1-jétől, hogy az ügyvédség gyakorlatára vonatkozó valamennyi fennálló, korábbi szabályt hatályon kívül helyez. Innen is eredeztethető

⁵¹ WRABETZ 1015.

⁵² PROVISORISCHE ADVOCATEN-ORDNUNG – §. 1.

⁵³ 170. 1852. július 24-én kelt császári nyíltparancs. Ügyvédi rendtartás. Első fejezet: Az ügyvédség megnyerésének föltételei. 5. §.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ KORSÓSNÉ 2012 33–36.

részletessége, amely a *Prov.AO*-ban nincs ekkora terjedelemben jelen. Nyilvánvalóan érthető is volt ez, arra tekintettel, hogy Magyarországon korábban egészen más szabályok rendezték az ügyvédi tevékenységet.

Az osztrák ügyvédi kamara, amely összetétele a 2. §. szerint: tartományi bíróság körzetében lakó összes ügyvédből állt, meglepően nagy önállóságot kapott. A magyar koronatartomány ügyvédi rendtartásában meghatározott ügyvédi bizottmányok összetételét különböző módon határozták meg: azon megyei törvényszékek helyén, amelyek az ott élő ügyvédek száma miatt arra alkalmasak ügyvédi bizottmányt neveztek ki, amelyek a hatásköre a körülményeikhez mérten egy vagy több megyei törvényszék kerületén belüli ügyvédekre terjedt ki. Tehát nálunk az ügyvédek számának függvényében hozták létre a bizottmányokat és a körülményeikhez mérten osztották fel egy vagy több megyei törvényszék kerületére a hatáskörüket, míg az osztrákoknál a tartományi bíróság volt a centrum, amely körzetében élő összes ügyvédből jött létre az ügyvédi kamara.

A mai osztrák ügyvédi kamarai szabályzat alapstruktúráját meghatározó rendelkezéseket ekkor fektették le(3. §): a kamara választással állandó bizottságot hozott létre, az ügyvédi kamara és a bizottság a tartományi törvényszéktől (*Landesgericht*) vette át a hatáskörét, amely óriási előrelépést jelentett.

A 4. § az ügyvédi kamara hatásköréről rendelkezett, amelyet most a „magyar” *AO*-ban meghatározott ügyvédi bizottmány hatáskörével fogok összevetni. Az osztrákoknál létrejött a kamara és annak választmánya, amelyet már valóban így lehetett nevezni, hiszen választott testület volt. Az egymással párhuzamos testületek azonban maga a választmány osztrák oldalon és a magyaroknál létrehozott bizottmányok. Az Ideiglenes Ügyvédi Rendtartás a kamara hatáskörébe utalta a kamara saját és a bizottság eljárási szabályzatának megalkotását, illetve még az elnök tevékenységi körének meghatározását; a kamara elnökének, a bizottmány tagjainak (aki egyben az állandó bizottmány elnöke is) választásokon a szavazatok abszolút többségével történő megválasztását és a számuk meghatározását egy éves időtartamra. A fellebbviteli bíróságot (tartományi főtörvényszéket) kellett értesíteni a választások eredményéről, illetve a bizottmány külön meghatározott tevékenységi köréről, amely erről tájékoztatta az ügyvédi kamara körzetének összes alárendelt bíróságát és az Igazságügyi Minisztériumot. A „magyar” *AO* 31. § valamennyi ügyvédi bizottmány tagjainak a számát, a bizottmány kerületében lakó ügyvédek számára tekintettel arányosan állapította meg. A bizottmány elnökét és tagjait a *Prov.AO*-val megegyezően 1 évre nevezték ki, de azzal a

kitétellel, hogy a főtörvényszéknek évente meg kellett erősíteni a hivatalukat. Amennyiben a tagok tekintetében változást kívántak elérni, akkor az igazságügyi minisztériumhoz kellett indítvánnyal fordulniuk jóváhagyásért. Így választásokról szó sem volt a mi esetünkben. A kinevezés erőteljesen élt ezen aspektusban is.

A *Prov.AO* 4. § c) pontja a kamara bevételeinek és kiadásainak meghatározását jelölte, illetve a vonatkozó számlák vizsgálatát; a „magyar” *AO* 32. § 7. bekezdése szerint az ügyvédi bizottmány csak a saját gazdálkodási ügyeinek az ellátására kapott engedélyt, amelynek köze nem volt az autonómiához. A *Prov.AO* c) pont tekintetében tisztáznunk kell, hogy a költségvetés alatt „általában valamely gazdálkodó alany bevételeinek és kiadásainak a kimutatását értjük”⁵⁶, így jelen esetben a költségvetés meghatározását és a vonatkozó számlák vizsgálatát, azok ellenőrzését, tehát a költségvetés végrehajtását.⁵⁷ Ezzel ellentétben a magyar koronatarományban hatályba lépett rendtartásban foglaltak szerint a bizottmányok csak a fennállásukhoz szükséges kiadásokról dönthettek, a költségvetési keret meghatározása nem volt a kezükben, így nekik lényegesen szűkebb hatáskört engedélyeztek.

A d) pont a *Prov.AO* 1. §-ban meghatározott, az ügyvédi állások odaítélésről szóló véleményezést utalta a kamara hatáskörébe, illetve nyilatkozat benyújtását az ügyvéd kérelmezett felfüggesztése, vagy felmentése esetére (20. §); A „magyar” *AO* 32. § 1. bekezdése úgyszintén az ügyvédi állomások adományozását tárgyaló kérelmek iránti véleményadást utalta a bizottmányok hatáskörébe, azzal a kiegészítéssel, hogy a 6. §-ban említett ügyvédi állomásokról van szó. A 6. § azon eseteket említette, amely során egy adott helyen szükség van ügyvédi kirendelésre, vagy ha egy ügyvédi hely megürült és a betöltéséről van szó, akkor a kerületi-, vagy az országos főtörvényszék, az igazságügyi minisztériumtól kapott engedély után, pályázatot hirdethetett és miután a pályázati idő letelt, utána az ügyvédi bizottmánynak (ha már volt bizottmány létrehozva), és az illetékes első folyamodási bíróságnak a meghallgatását követően, a kinevezési javaslatot felterjeszthette az igazságügyi minisztériumhoz. A nyilatkozat benyújtását tekintve az ügyvéd felfüggesztésének, vagy felmentésének esetére másképp rendelkezett a „magyar” *AO*. Az ügyvédek csekélyebb hivatali vétségeinek esetére pénzbüntetést valamennyi bíróság a nála előfordult ügy miatt hivatalból, valamint valamelyik fél alapos panasza miatt, vagy az ügyvédi bizottmány indítványa miatt

⁵⁶ KLICSU László: Költségvetési jog in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, 2018 (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/koltsegvetes-i-jog> [1]

⁵⁷ HALÁSZ Zsolt – KLICSU László: *Költségvetési jog*. Wolters Kluwer Hungary Kft., Akadémiai, Budapest, 2023, 1.8. A költségvetési jog alapelvei

kiszabhatott.⁵⁸ Felmentést, vagy fegyelmi büntetést kijelentő határozat meghozatalára, amely vizsgálat lefolytatását követően történik, a főtörvényszék jogosult.⁵⁹ A rendtartás nem határozta meg, hogy a súlyosabb bűncselekmények, illetve felmentés kérvényezésére joga van-e a bizottnak nyilatkozatot benyújtani, csak a csekély bűncselekményeknél, a pénzbüntetésekre érte jegyezte meg, hogy „efféle büntetéseket” valamennyi bíróság az ügyvédi bizottnak indítványára kiszabhat.

Az *Ideiglenes Rendtartás* szerint a választmány hatásköre lett az ügyvédség vizsgabiztosainak megválasztása, akiknek minden év végén meg kell újítani a mandátumát. A *Prov.AO.* ezen személyek ügyvédi vizsgákra történő váltott felhívására az illető főtörvényszék elnökét jelölte ki (14. §). A magyar oldalon hatályba lépett rendtartás az ügyvédi bizottnak hatáskörein belül a 32. § (1) bekezdésében úgy határozott, hogy az ügyvédi karból származó vizsgabiztosokat, szintén egy év időtartamra, az ügyvédi vizsgákra az ügyvédi bizottnak elnöke nevezi ki. Tehát a mind a *Prov.AO* mind a „magyar” *AO* az ügyvédi kamara és bizottnak hatáskörébe utalja a biztosok kijelölését, mindkét oldalon 1 évre, viszont a „magyar” *AO* az ügyvédi bizottnak elnökét ruházza fel a joggal, míg a másik oldalon választás történik.

A *Prov.AO* 4. § f) pontja az ügyvédi hivatás becsületének és méltóságának megőrzését jelölte, a „magyar” *AO* ezt hosszasan ecsetelte mind az ügyvédi bizottnakok hatásköreinél, mind az ügyvédség megnyerésének feltételeinél az ügyvédi kar és az ügyvédek tekintetében egyaránt.⁶⁰

A kamarák hatáskörébe utalt utolsó hatáskör a *Prov.AO*-ban a jogalkotási javaslatok benyújtása volt.⁶¹ A „magyar” *AO*-ban a 32. § 2. bekezdése rendelkezett a törvényalkotásra és az ügyvédséggel kapcsolatos változtatások, javaslatok benyújtásáról.

A *Prov.AO* 5. §-ban az Állandó Bizottság tevékenységi körébe utalják az ügyvédjelöltek felügyeletét az ügyvédi kamara körzetében, továbbá a szegények ingyenes képviselőinek a kinevezését és a felmentésükről szóló szakvélemény kiadását. E pontok szintén megjelennek a „magyar” *AO*-ban listázott ügyvédi bizottnak hatásköreinél részletesebb megfogalmazásban. Fontos különbség, hogy a *Prov.AO* csak felügyeletet említett, azonban a „magyar” *AO* 32. § 4. bekezdésében a felügyelet és a fegyelmi hatalom gyakorlását is említette, kizárólag az ügyvédjelöltek felett. Az ingyenes képviselők kijelölését itt a bizottnak székhelyének

⁵⁸ „MAGYAR” *AO*: Negyedik fejezet – Az ügyvédek fölötti fegyelmi hatalom gyakorlata. 40. §.

⁵⁹ Uo. 50. §.

⁶⁰ „MAGYAR” *AO* 32. §.

⁶¹ PROVISORISCHE ADVOCATEN-ORDNUNG – §. 4.

bírósága hatáskörébe utalták (a 33.§ szerint). Lényeges pont, hogy a szegénységi jog engedélyezése a bíróság hatáskörében volt mindkét oldalon, de a magyar bizottmány, illetve az állandó bizottság (*Prov.AO* 19. §) jelölhette ki az ügyvéd személyét, akinek képviselnie kellett ügyfelét.⁶²

Az ügyvédek feletti felügyeletet tekintve a *Prov.AO* 20. § szerint az ügyvédek hivatalos fegyelmi felügyelete kizárólag a főtörvényszéki bíróságok hatáskörébe tartozik, ezért fegyelmi vizsgálatot csak a főtörvényszéki bíróságok utasítására lehet indítani az ügyvéd ellen. A bíróságok minden esetben előzetes véleményt szereznek be az ügyvédi kamarától az ügyvéd felfüggesztésének vagy felmentésének kérdésében, és azt saját véleményükkel együtt az *Oberster Gerichtshof*, a legfelsőbb bíróság elé terjesztik. Amennyiben azonban egy ügyvéd szakmai magatartása azt eredményezi, hogy vele szemben megrovást vagy pénzbírságot szükséges kiszabni, a bíróságok korábbi hatásköre megmarad.⁶³ A magyar oldalon a csekélyebb büntetések tekintetében a fentebb említett részletek szerint valamennyi bíróság eljárhat. A felmentést, vagy fegyelmi büntetést tekintve a korábban ismertetettek szerint a határozat meghozatalára a főtörvényszék jogosult.⁶⁴

A *Prov.AO* 7. § szerint az ügyvédi kamarához tartozó ügyvédeknek maguk kellett viselniük az ügyvédi kamara és a bizottság hivatalos tevékenységeivel kapcsolatos költségeket; a tisztviselőknek ingyen kellett dolgozniuk; lényeges pont a 9. §, amely szerint az ügyvéd képviseleti joga polgári jogi ügyekben az ügyvéd lakóhelye szerinti teljes főtörvényszéki kerületre kiterjedt. A büntetőbíróságok előtti képviseleti jogot külön törvény szabályozta. A magyar oldalon hasonló rendelkezés figyelhető meg: a „magyar” *AO* 9. § szerint minden ügyvédnek a képviseleti joga polgári jogi ügyekben azon kerületi főtörvényszék (országos főtörvényszék és báni tábla) egész kerületére kiterjed, amelyben lakása van. A büntető bíróságok előtti képviseleti jogról pedig egy későbbi büntető perrendtartásnak kellett rendelkeznie a törvény szerint, de ez a lokalizáció az osztrákoknál természetes volt, nálunk viszont korábban ismeretlen.

A *Prov.AO* az ügyvédi szakmai követelményeit az alábbiak szerint határozza meg: osztrák egyetemen szerzett jogi doktori cím, öt év gyakorlat és ügyvédi vizsga. A 10. § szerint „osztrák állampolgárság, természeti nagykorúság, feddhetetlen élet, az ügyvédi tevékenység

⁶² „MAGYAR” *AO* 33. §.

⁶³ *PROV. AO* 20. §.

⁶⁴ „MAGYAR” *AO* 40–42. §.

gyakorlására való alkalmasság, amelyet az ügyvédi vizsga vagy az e rendelet kihirdetése előtt tett ún. *Fiscalprüfung*gal, azaz »fiskális vizsgával« igazoltak.” A „magyar” AO 2. § szerint egyedül az utolsó pontja mutat eltérést, amely nem említette opcióként a rendelet kihirdetése előtt tett ún. „fiskális-pénzügyi vizsgát”, mint kritériumot, hiszen ilyen Magyarországon – az egységes ügyvédségre tekintettel – nem volt. A jogosultak körének kiegészítése helyett, ahogyan azt a *Prov.AO* 11. §-a teszi, a magyar rendtartás 3. §-ban az ügyvédségre különösen képtelen személyeket sorolja fel folytatásképp.⁶⁵ A 12. § részletezte az ügyvédi vizsgára való jelentkezés követelményeit és egyúttal azt is meghatározta, hogy a vizsgára való jogosultsági kérelmet a - fellebbviteli bíróságokhoz illetve tartományi főtörvényszékekhez (*Apellations/Oberlandes-Gerichte*) kellett benyújtani, amellyel a vizsgázónak a következő jellemzőket voltak kötelesek igazolni: osztrák egyetemen szerzett jogi doktori cím, illetve gyakorlati idő, amelyet választhatóan egy osztrák bíróságon, adóhivatalban, vagy egy hazai ügyvédnél kell eltölteni, s amelyet a jelentkező a doktori fokozat megszerzése után következő három éven belül, vagy a jogi tanulmányok befejezése után következő 5 évben, amely független attól, hogy a jelentkező a doktori fokozatot mikor szerezte meg. Az ügyvédi gyakorlatról kiállított igazolást annak az ügyvédi kamarának a bizottságának kell hitelesítenie, amelyhez a kiállító tartozik.

Az ügyvédi kinevezés elfogadásáról a 18. § határozott, amely szerint a kinevezésétől számított három hónapon belül a kinevezett ügyvédnek el kellett foglalnia a hivatalát, különben az hatályát veszítette, és e határidőn belül kérelmezhetette, a fellebbviteli bíróságtól (tartományi főtörvényszéktől) az eskütételre szóló engedélyt. Az eskütétel megtörténtét, illetve az ügyvédi tevékenység megkezdését pedig nyilvánosan be kellett jelenteni.

A 14. § az ügyvédi vizsga bizottságának összetételét szabta meg, amely két bíróból és két ügyvédből állt az illetékes főtörvényszék egyik tanácsosának elnökletével. Ezen felosztás azt a célt szolgálta, hogy függetlenítsék a bírói kartól az ügyvédi vizsgákat, legyenek ügyvédek is a bizottságban. A vizsgabizottság bírói tagjait a fellebbviteli bíróság elnöke nevezte ki, az ügyvéd tagokat az az ügyvédi kamara adta, amelynek székhelye az adott fellebbviteli bíróság hivatalos székhelyén volt.

A magyar oldalon már az 1848-as forradalom előtt a szerzők többsége az ügyvédség testületi karakterű, autonómia erejében történő átalakítását látták a problémák megoldásának, amelyre

⁶⁵ „MAGYAR” AO 3. §.

még évtizedeket kellett várni. Az 1852-ben kiadott és 1853 január elsején hatályba lépett oktrojált ügyvédi rendtartás, a magyar koronataromány számára kiadott „magyar” AO sem jelentett megoldást a korábban említett magyar problémákra. Sőt a kulturális különbségekben rejlő feszültséget tovább fokozta, hiszen lényeges különbség volt az osztrák hagyományokban élő kinevezés, a *numerus clausus*, a lokalizáció és ehhez kapcsolódóan a lakóhelyváltztatás szabadságának megvonása,⁶⁶ valamint a rendtartás feszes, szigorú szerkezete, amely a magyar ügyvédek számára kevésbé volt elfogadható és megszokott. Az ügyvédség hőn áhított szabadságát és függetlenségét egy szempillantás alatt megszüntették, lényegében állami hivatallá degradálták az ügyvédséget az osztrák jogszabállyal.⁶⁷

A következő fontos előrelépés 1860-ban történt meg az Októberi Diploma kiadását követően, amelynek köszönhetően sort kerítettek Magyarországon a magyar jogrendszer és igazságszolgáltatás helyreállítására. 1861-ben összeült az Országbírói Értekezlet, amely során meghatározták, mely rendelkezéseket kell továbbra is a bíróságoknak figyelembe venni az osztrákok által 1850–1860 közötti időszakban meghozottak közül, és mely jogterületeknél kell az 1848-nál korábban Magyarországon meghozott, de már jól bevált jogszabályokat alkalmazni.⁶⁸ Az ügyvédség vonatkozásában a régi törvények hatályának visszaállításával az igazságügyi miniszter szubjektív mérlegelési jogát megszüntették, az 1849 előtt ügyvédi praxist folytatók, illetve ilyen képesítéssel bírók számára újra elérhetővé tették az ügyvédkedést. Ezzel megkezdtek a magyar ügyvédség szabadságának visszaszerzéséhez vezető lépéseket. Fontos feltétel volt továbbá, hogy az utolsó 11 évben ügyvédnek kinevezettek a „hazai törvényekből” a királyi táblán vizsgát tegyenek a hivatás gyakorlásához, amellyel „a neoabszolutizmus éveiben Magyarországra költözött ügyvédek kivánták kiszorítani a hazai praxisból.”⁶⁹

⁶⁶ „MAGYAR” AO 9. §. az igazságügyi miniszter jóváhagyása nélkül egy ügyvéd sem változtathatta meg a lakhelyét. A főtörvényszék jóváhagyása nélkül pedig annak kerületéből nem mehetett el, csak engedéllyel, feltéve, hogy tisztázta utazási célját, távolléti idejére helyettest rendelt és azt igazolni is tudja.

⁶⁷ KORSÓSNÉ „ÜGYVÉDSÉG” [36–39].

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ NÉMETH László: Ügyvédek Zalában 1850–1875 – A forradalom és szabadságharc leverésétől a kamara megalakulásáig, *Jogtörténeti szemle*, 2006/01, 37.

III. Az ügyvédség liberalizációjának véglegesítése

Az osztrák ügyvédekre szakmájuk gyakorlása során hatással voltak az emberi alapvető jogoknak a lassan kialakuló és a hatalmi ágak szétválasztásának eszméiről keletkezett újra népszerű írásai, illetve a forradalom következtében meghirdetett igazságügyi reform, amely a joghatóság államosításától a főbb eljárási törvényekig fél évszázadon át tartott. Az említett időszakban a *Vormärz* idején az ügyvédi hivatás, a hivatali kinevezésekkel sújtott legfelsőbb bírósági- és az alsóbb szintű bírósági ügyvédi testületből a szabad autonómiával rendelkező szakmává fejlődött.⁷⁰ Az ügyvédi kamarát 1850. március 28-án 55 bécsi ügyvéd jelenlétében alapították meg.⁷¹ Az ügyvédi kamara elnökévé a már Jogi-Politikai Olvasóegyletben és a Paulskirchen Parlamentben végzett munkája miatt legitimált Eugen Megerle von Mühlfeld-et választották meg.⁷² A leghatalmasabb áttörést a két *Advokaten-Ordnung* érte el (1849. és 1868.), de a legjelentősebb fejlődést a második rendtartás hozta meg 1868-ban, amely csúcspontját harmadik pillérével, a fegyelmi statútummal 1873-ban érte el.⁷³ A magyar oldalon – nagyjából ez utóbbival egyidejűleg – az 1874. évi XXXIV. törvénycikk hozta meg számunkra a hőn áhított eredményeket, amelynek értelmében 1875 elején megalakultak az ügyvédi kamarák.

3.1. Az osztrák ügyvédség reformjának igénye, problémák, javaslatok

1868-ig az osztrák ügyvédség kvázi hivatal volt, amelyre mint *Hof- und Gerichtsadvokat* – a legfelsőbb bírósági- és alsóbb szintű bírósági – ügyvédek kinevezték. Felmerült a kérdés, hogy vajon az 1868-as *Advokaten-Ordnung* (továbbiakban *AO*) után is megmaradt-e a szétagoltság, ezért megnéztem a karintiai ügyvédi kamarában a végleges ügyvédi szabályzatnak megfelelően nyitott listáját 1869. január 1-ről, amelyben 17 kinevezett ügyvédről írtak, akik tevékenykedtek Karintiában továbbra is „felsőbb szintű és alsóbb szintű ügyvédeként” nevezve magukat. A cím Karintiában a 20. század elején még igen gyakori volt, azonban *Joham* megerősíti, hogy ezt a címet csak a klagenfurti bíróságon működő ügyvédek viselhették. Így a lokalizáció e tekintetben továbbra is fennmaradt.⁷⁴ Lényeges különbség az

⁷⁰ JOHAM Peter: *Kaerntens Advokaten und ihre Kammer als Institution organisierter Standesinteressen 1849–1919*. – Masterarbeit – Alpen-Adria-Universität Klagenfurt, 2021, 12.

<https://netlibrary.aau.at/obvuklhs/download/pdf/7595560?originalFilename=true>

⁷¹ UA.

⁷² UA.

⁷³ UA.

⁷⁴ JOHAM 75–77.

osztrák és a magyar ügyvédség között, hogy az osztrák oldalon a tradícióknak megfelelően így is maradt, ezzel szemben a magyar törvény javaslatában, annak miniszteri indoklásában hangsúlyos volt az egység elve.⁷⁵

1868 januárjára már több parázsló problémával szembesült az osztrák ügyvédség az eddig elmaradt liberalizációja kapcsán, amelyből még több fejfájás következett a szakma gyakorlói és a polgárság számára. Herzog *Az osztrák ügyvédség reformja* c. művében az ügyvédi hivatásnak három fő oldalát különböztette meg: az üzleti, a tudományos, és a politikai jelentőségét. Nézzük meg egyesével melyik alatt mit értett pontosan.⁷⁶

1. Az üzleti oldal alatt a hivatásban felmerülő költségeket, díjazásokat, bérmegállapodásokat értette, amelynél kifejtette, hogy ezt nem szabad szégyellenie az ügyvédi hivatás támogatóinak sem. E pont a javadalmazásra célzott, amelyet sokszor a bíróságok még mérsékeltek is, mert általánosságban abból indultak ki, hogy az ügyvéd által meghatározott díj túl magas, anélkül, hogy meggyőződtek volna a ténylegesen járó összegekről.
2. A tudományt említve Herzog kiemelte, hogy az ügyvédi hivatás gyakorlása maga is a tudomány eszközeivel folyik, emellett nyilván a törvény és az ügyvéd által tett eskü szerint. Végezetül pedig felhívta a figyelmet, hogy az ügyvédeknek mindig előtérbe kell helyezniük a tudományos meggyőződéseiket a haszonszerzés alacsony szempontjai helyett.
3. A politikai jelentőséget abban látta, és ezt a történelem vissza is igazolta, hogy nincs még egy másik olyan szakma a társadalmi szerveződés körében, amely oly nagy mértékben képes lenne befolyásolni az állami életet, mint az ügyvédség. Ez a jelleg a szakma közjogi szempontjából kiemelkedő fontossággal bír, hiszen a polgártársaktól beáramló és megérdemelt tisztelet, szeretet mindaddig elmarad, amíg nem tudják felismerni az ügyvédség nélkülözhetetlen szerepét a jogállam életében.⁷⁷

Herzog felosztásával egyetértek. Egyrészt azért, mert úgy érzem, a felosztása a mai napig helytálló. A jelen társadalmi rendszerünkben is jelen vannak azon lehetőségek és problémák, amelyekről említést tett. Másrészt a szakma mindhárom aspektusa egyaránt fontos a hivatás érvényesülése, megbecsülése és a társadalmi problémák megoldásának szempontjából is.

⁷⁵ KORSÓSNÉ 2012, 59–60.

⁷⁶ HERZOG 4.

⁷⁷ HERZOG 4–5.

Herzog úgy vélekedett, hogy az osztrák jogalkotó szándékosan nem teljesítette az ügyvédi hivatás megszervezésére vonatkozó általa említett hármass minősítésből eredő valamennyi követelményt. A jogszabályok ugyanis az ügyvéd hátára helyezték az üzletemberek, vállalkozók valamennyi terhét és kötelezettségét. Teljes mértékben érthető Herzog keserű írása, amely az elvárt szolgáltatások, kötelezettségek és a fegyelem, illetve az ügyvédek számára garantált jogok, jogosultságok, szabadság és függetlenség hiányából fakadó kiegyensúlyozatlanságból eredeztethető. Szót is ejtett a változó időkről, az állameszme átalakulásáról, de a jogszabályok változatlanságáról is. Egyszerűen nem tartotta a jogi szabályozás a lépést a változó eszmékkel és modernizációval. A sikeres osztrák ügyvédi reformnak egy teljes átalakulást tudott csak elképzelni, az addigi törvényhozói nézetek teljes feladásával.⁷⁸

Herzog írását azért emeltem be a tanulmányomba, mert véleményem szerint kiválóan megfogalmazta a kor kihívásait, nehézségeit és az azokra tehető, szükséges lépéseket, amelyek akár egy szemvillanás alatt megoldhatnák a fennálló problémákat, amelyek az ügyvédség korlátolt mivoltából, a korban kialakult vaskalapos eszmékből és rendszerekből fakadtak. Ráérezett a modernizációból származtatható előnyökre és változásra, amelyre úgy sóvárgott mind a szakma, mind a társadalom.

Herzog az ügyvédi tevékenység szabályozásának két fő tárgyát jelölte meg:⁷⁹

- I. Az ügyvédi kamarába való felvétel feltételei;
- II. Az ügyvédi tevékenység gyakorlása.

Ezen tárgyak mentén mutatta be az 1860-as években fennálló helyzetet és a szükséges reformjavaslatokat.⁸⁰ Hadd említsem csak meg a kinevezéses rendszert, az ügyvéd gyakornokok és jelöltek számára fennálló kilátástalan, elhúzódó és kiszolgáltatott helyzetet, a munkaszerződések hiányát, valamint az ügyvédi díjazásból eredő megaláztatást.

Az ügyvéddé válás rögzös útjának bemutatását egy fiatalember átlagos jogi pályára kerülésének leírásával kezdte, amelyben azt részletezte, hogy amikor egy nyolcéves gimnázium után, egy négyéves jogi tanulmány elvégzésével belép a jogi pályára, azt várja, hogy az ügyvédség mint legdicsőségesebb szakma a biztos lehetőség ahhoz, hogy tehetséggel és szorgalommal

⁷⁸ HERZOG 4–5.

⁷⁹ Uo. 6.

⁸⁰ HERZOG 6–32.

gyorsabban szerezzen megbecsülést, tekintélyt és bőséges jövedelmet, mint bármely más szakmában. Mi következik ezután? Egy neves irodában önállóan dolgozni tudó gyakornokként először csak másolási, átírási munkát kap, majd jóval később kerülhet az ún. *Currentien* (kurrencia) írására, ami a folyó ügyekben való minden szükséges következő, valójában nem érdemi intézkedést jelent. A függetlenség látszatát keltette, ha a főnök néha nagy kegyesen egy jogügyletet bízott a jogi doktorra, vizsgázott ügyvédjelöltre, akinek minden hangulatváltozással szemben meg kellett már acélosodnia a tapasztalt és mélyen tisztelt bírósági tanács előtt. Kényelmetlen álló helyzetben jegyzőkönyvet kellett tudnia írni és közben „a legnagyobb udvariassággal reagálnia minden dorgálásra, amelyet a bírósági személyzet vagy nemes udvari tisztviselők bármilyen formában közöltek vele.”⁸¹ Gyakornokként 5–6, néha több évet kellett eltöltenie, míg megkapta az ún. *Concipient* pozíciót, ami tehát az ügyvédi irodában az ügyiratok megfogalmazásával foglalkozó jogász szerepet jelentette, amelyben további hosszú évekig várhatott az anyagi és szellemi szempontból is elfogadhatóbb ügyvédi kinevezésre. A hivatali állás teljes bizonytalansága tovább növelte a szakmabeliek frusztrációját, hiszen az általános gyakorlat szerint semmilyen törvény vagy szerződés nem szabályozta a hivatali állást, az egy hónapos felmondási időt, illetve hiányzott az átmeneti vagy tartós munkaképtelenség esetére való rendelkezés is. Ezáltal sajnos tényként kellett megállapítania Herzognak, hogy kevés ennyire bizonytalan és alulfizetett kisegítő szakma van az intelligens szakmák körében, mint az ügyvédjelölté. A szellemi ösztönzést nyújtó és bizonyos fokú odafigyelést, ellenőrzést igénylő munkákat az irodavezető, forgalmasabb ügyvédi irodákban pedig a legmagasabb beosztásban lévő ügyvédjelölt látta el. A többi irodai munkatárnak pedig csak a fárasztó sablonmunka marad, ráadásul minden munka egy személy neve alatt készült el, aki egyedül volt felelős érte, ezért minden egyes munkát a saját ízléséhez igazított, ami a tevékenység végső vonzerejét is megszüntette.⁸²

A sablonmunkák ritkán engedtek betekintést a szakma tudományos oldalába. A nap végeztét követően azon jelöltek, akik még éreztek magukban energiát, inkább az irodalomra és képzőművészetekre fókuszáltak, mint a szakmájukban történő továbbképzésre, vagy kutatásra. A hosszú évek gyakorlatát sikerrel vevő jelölt, mire ügyvéddé vált, már hozzászokott, hogy a szakmát csak jövedelemforrásnak tekintse. A tudományos jelleg így szinte kiégett az életéből, a kinevezéssel, életmódjában egyetlen különbség áll be: régen keveset, most sokat keres. Az

⁸¹ HERZOG Dr. A. 7.

⁸² UO. 7–8.

említett helyzet igazságtalan az ügyvédjelöltekkel szemben, méltatlan a szakma tudományos jellegéhez és káros a szellemi fejlődésre.⁸³

A magyar oldalon a 19. század közepső harmadában több szerző által megfogalmazott, a magyar ügyvédséggel kapcsolatos problémák, még a kiegyezést követően is fennálltak, a hatvanas évekre pedig súlyosbodtak. Többek között Tóth Lőrinc⁸⁴ 1848-as elemzése hasonlított bizonyos elemeiben leginkább Herzog által említett gondokra, de szeretném kiemelni Palugyay Imre munkásságát is. A korszakban tevékeny szerzők többsége az ügyvédek mostoha helyzetét említették és a kodifikáció szükségességét, amely által végbe mehet valódi átalakulás nálunk is.⁸⁵ A legsúlyosabb gond az ügyvédi tekintély rohamos csökkenése volt. A társadalom szemében a foglalkozás már nem jelentett tiszteletreméltó, megbecsült pozíciót, amelyet részben az ügyvédek által elkövetett visszaéléseknek, részben a szakma jogi szabályozatlanságának és az ügyvédek igencsak korlátozott lehetőségeinek köszönhettek. Hamar megjelentek a tekintélyromlás okait meghatározó írások, amelyek közül a legkritikusabb pontoknak a következőket tartották: az ügyvédek egyre sokasodó száma, az ügyvédek elméleti tudásának hiánya, vagy csökkenésének túlzott mértéke, amely egyrészt a komolytalan vizsgakövetelményeknek is betudható volt. A gyakorlati idő rövidsége csekély mértékben tette lehetővé a jelöltek számára a minőségi tapasztalat megszerzését, amelyet előfordult, hogy csak papíron igazoltak le nekik. Probléma volt a joganyag és az eljárás kodifikációjának hiánya, az ügyvédek egyre kiszolgáltatottabb helyzete. Utóbbi egyik fő forrásának az ügyvéd feletti fegyelmi jogkört gyakorló bíróságot jelölték meg, aminek következtében végső soron a bíróságnak alárendelten működött a szakma. Az ügyvédekkel szemben tanúsított egyre erősödő bizalmatlanság, az ügyvédek szabadságát és tevékenységét korlátozó rendelkezések túlsúlya, valamint az ügyvédek rosszalló társadalmi megítélésének erősödése mind-mind hozzájárult a hanyatláshoz.⁸⁶

3.2. Az 1868. évi Advocaten-Ordnung, az Ügyvédi rendtartás

A rendtartást megelőző események nem kedveztek az osztrákoknak. Terveik szerint megpróbáltak egy németországi fölényt kivívni a poroszokkal szemben, azonban 1866-ban

⁸³ Uo. 8–9.

⁸⁴ TÓTH Lőrinc (1814 Komárom – 1903 Budapest): református büntetőjogász, 1848-ban az Igazságügyminisztérium miniszteri tanácsosa, államtitkára, a Honvédelmi Bizottmány jegyzője, Kúriai bíró, tanácselnök. A Jogtudományi és Törvénykezési Társaság és a Jogtudományi Szemle szerkesztője volt.

⁸⁵ KORSÓS NÉ 2012, 24–27.

⁸⁶ KORSÓS NÉ „ÜGYVÉDSÉG” [36–39] 11–12.

vereséget szenvedtek. A Német Szövetségből való kilépés után újra kellett szervezni a Habsburg Monarchiát. A liberális elveket valló, jogállami eszmék mellett erőteljesen kiálló személyek rögtön megragadták az alkalmat, hogy véghez vigyék az osztrák-magyar kettős monarchia reformját. Ekkorra már reformszemléletű jogászok foglalták el a helyüket az ügyvédi kamarákban, az újjászervezett Birodalmi Tanácsban, majd az újonnan megválasztott törvényhozó testületben. Végre a régi várva várt céljukra és egyben a feltornyosuló szakmai problémákra fókuszálhattak az ügyvédségen belül. Az évtizedek óta tartó harcot sikerrel vívták meg maguknak és a társadalomnak a szakemberek, elkezdhatték az ügyvédi hivatás liberalizációját.⁸⁷

Döntő szerepet játszottak a reform létrejöttében Josef Kopp⁸⁸ és Heinrich Jaques⁸⁹, akik előkészítették az ügyvédség közigazgatási hatósági kinevezés alóli felszabadítását. Majd újra felbukkant Megerle von Mühlfeld, aki a *Reichsrat* tagjaként kezdeményezte új ügyvédi rendtartás bevezetését, ezáltal biztosítva, hogy az ügyvédi kamarák által vezetett listákra a bíróságoktól függetlenül bárki felkerülhessen, aki megfelel a törvény által előírt követelményeknek. A kinevezéses rendszer átalakítása az ügyvédség modernizációját tekintve roppant jelentőséggel bírt.⁹⁰

Egy fontos lépés még azonban hátra volt: a fegyelmi jogkör rendezése, amely egy még kiadandó fegyelmi szabályzat szerint került volna át az ügyvédi kamarák hatáskörébe, de ez a lépés ekkor még elmaradt. A császár végül 1868. július 6-án hagyta jóvá az új Ügyvédi rendtartás bevezetését.⁹¹ A rendtartást a *Reichsrat*ban képviselt királyságokban és országokban vezették be, vagyis elődjével, a *Prov.AO*-val ellentétben már csak Ciszlajtániában volt érvényben.⁹²

1868-ig az ügyvédi hivatás egy a császár által, később a bíróság által, majd a Legfelsőbb Igazságügyi Hivatal, 1849-től pedig az igazságügy-miniszter által kinevezett hivatal volt. E módon lehetett elnyerni a *Hof- und Gerichtsadvokat*, azaz legfelsőbb bírósági- és alsóbb szintű bírósági képviselőre is jogosító ügyvédi hivatalt. Ezen áthidalhatatlan jégtábláknak tűnő gátakat törte át és repesztette szét az 1868-as *AO*-val az a konstitutív jogi aktus, amely során az

⁸⁷ WRABETZ 1017.

⁸⁸ Joseph Kopp (Sommerau, 1788. november 16. - Erlangen, 1842. július 7.) német klasszika-filológus.

⁸⁹ Heinrich Jaques (1831. február 24. Bécs; † 1894. január 25. Bécs) osztrák jogász és politikus.

⁹⁰ WRABETZ 1017.

⁹¹ 96. Gesetz vom 6. Juli 1868, womit eine ADVOCATENORDNUNG eingeführt wird. E fejezetben a jogszabályt és az osztrák részre kibocsátott ideiglenes ügyvédi rendtartást fogom párhuzamosan elemezni. Első említésük után egyes szakaszaikat nem fogom külön is hivatkozni, hacsak azok száma a főszövegben nem szerepel.

⁹² JOHAM 138.

ügyvédi tevékenységre feljogosító engedély az ügyvédek jegyzékébe történő bejegyzés által jött létre.⁹³

Az ügyvédek inntól kezdve bérmegállapodásokat köthettek alkalmazottaikkal és díjmegállapodásokat ügyfeleikkel.⁹⁴

A magyar oldalon a Budapesti Ügyvédegylet törvényjavaslatából és az Igazságügyi Minisztérium együttműködéséből létrejött az 1871-es tervezet, amely az 1874. évi XXXIV. törvény gerincét adta.⁹⁵ E tervezet indokolásában szintén megfogalmazták az ügyvédi díjazás megállapításának fontosságát, amely a szabadságához vezető utat jelentette az ügyvédi szakma önállóságának biztosításához.⁹⁶ (Nálunk ekkor még mindig az 1723. évi 30. törvénycikk volt érvényben, amely az ügyvédi díjazás megállapítását a bíróság hatáskörébe utalta, azzal, hogy figyelembe kellett venni az ügyvédek képességét és az általuk végzett munkát.⁹⁷) Mindazonáltal az 1874-es magyar rendtartás vezérfonala a fegyelmi jogkört is gyakorló ügyvédi kamarai rendszer bevezetése volt.

1723-ban a 30. törvénycikk rendelkezett a bíróságok hatásköréről, amely során az ügyvédi díjazás megállapítását a bíróság hatáskörébe utalták azon kiegészítésekkel, hogy figyelembe kellett venni az ügyvédek gyakorlatát, ügyességi képességét és az általuk végzett munkát.⁹⁸ Nálunk

3.3. Az ügyvédi tevékenység gyakorlásának követelményei és keretei 1868 után, összevetve az Ideiglenes Ügyvédi Rendtartással és az 1874. évi magyarszabályozással

Az AO fontos átmeneti rendelkezéseket írt elő az utolsó V. fejezetében (35–41.§), amelyek a hatálybalépésre vonatkoztak, így e szakasz elemzésével kell indítani az elemzést.

A 35. § meghatározta, hogy a hatálybalépéskor kinevezett ügyvédek az ügyvédi tevékenységüket változatlanul folytathatták, és fel kellett őket venni a lakóhelyük szerinti kamara által összeállítandó új névjegyzékbe.

⁹³ JOHAM 12.

⁹⁴ Uo. 76.

⁹⁵ KORSÓSNÉ 2012, 56.

⁹⁶ Uo. 80.

A 41. § meghatározta, hogy az *AO* hatálya alá tartozó területeken lévő egyetemeken szerzett doktori fokozatokkal egyenértékűek az Osztrák Polgári Törvénykönyv magyarországi hatálya alatt, a Pesti Egyetemen szigorú vizsgák letétele után szerzett jogi doktori fokozattal, illetve az osztrák uralom alatt a Padovai és Páviai Egyetemen szerzett jogi doktori fokozattal (1. §, c).⁹⁹

Az *AO* 1. szakasza szabályozta az ügyvédi tevékenység gyakorlásának feltételeit, a lajtán túli közösségben tartózkodási jogon és az önjogúságon kívül nevezetesen öt követelményt: ¹⁰⁰

1. a jogi-politikai tanulmányok elvégzése, ciszlajtán egyetem doktorátusát ideértve;
2. hét év gyakorlatot, amely 1 év polgári- és büntetőbíróági gyakorlatot és 6 év bírósági vagy ügyvédi gyakorlatot jelentett „e királyságok és országok valamely bíróságán, amelyből legalább három évnek a doktori fokozat megszerzését követően ügyvédi gyakorlatnak kellett lennie”;
3. az ügyvédi vizsga letételét, amelyet csak a tanulmányok lezárása, és a doktori cím megszerzését követően, és az előző pontban előírt gyakorlatból, négy év eltelte után lehet tenni;
4. a császárra tett eskü letételét valamely *Oberlandesgericht* (tartományi főtörvényszék) előtt;
5. a kamarai választmány által a lakóhely szerint vezetendő ügyvédi névjegyzékbe való bejegyzés.

Fontos kiemelnem, hogy e rendtartás első részének első szakasza deklarálja, hogy a Reichsratban képviselt „királyságokban és országokban az ügyvédi tevékenység gyakorlásához már nem szükséges a hivatalos kinevezés, hanem csak a fent említett követelmények teljesítésének az igazolása és az ügyvédi névjegyzékbe történő bejegyzés”.¹⁰¹ Ez kiemelkedő jelentőséggel bíró előrelépés az ügyvédek liberalizációját tekintve, hiszen az 1849-es *Prov.AO* még azt tartalmazta, hogy az ügyvédek az igazságügyi miniszter nevezi ki.

Lényeges különbség, hogy az ügyvédi szakma követelményeit a *Prov.AO* osztrák egyetemen szerzett jogi doktori címhez, öt év gyakorlathoz és ügyvédi vizsgához kötötte, míg az *AO* a gyakorlatot hét évre emelte. Továbbá a *Prov.AO* által említett osztrák állampolgárság és az osztrák egyetemen szerzett jogi doktori cím helyett – a bekövetkezett területi és alkotmányos

⁹⁹ Uo. 41. §.

¹⁰⁰ ADVOCATEN-ORDNUNG eingeführt durch das Gesetz vom 6. Juli 1868, 2. § – 5. §

¹⁰¹ AO §. 1.

változásoknak megfelelően – az *AO* a lajtán túli közösségben lévő tartózkodási jogot és a tanulmányok megszerzését jelölte meg követelményként.¹⁰²

Az ügyvédi kamarák felépítésének tekintetében is látunk különbségeket az ideiglenes és a végleges rendtartások között. Az *AO* 23. § szerint az ügyvédi kamara szerkezetéről rendelkezett, amely szerint az ügyvédi kamara közvetlenül a *Plenarversammlung* (tkp. közgyűlés) és közvetve az *Ausschuß* (választmány) által intézi ügyeit. Az új szabályozásban a jó hírnév, becsület és a jogok védelméért vívott harcot, illetve az ügyvédi hivatással járó felelősségek, kötelezettségek ellenőrzését a kamara és a választmány felelősségévé tették.¹⁰³ A közgyűlés volt a kamara legfőbb szerve, amely az összes tag gyűlése volt. Közvetlenül foglalkozott a kamara ügyeivel, meghatározta magának és a választmánynak is (az igazságügy-miniszter felhatalmazásával) az eljárási szabályokat, valamint döntött a kamarai ügyekről. Amennyiben a választmány megtagadta egy ügyvéd nyilvántartásba vételét, akkor fellebbviteli szervként járt el. A választmány többek között összehívta a rendes vagy rendkívüli közgyűléseket, végre kellett hajtania annak határozatait, illetve kapcsolatot tartott a hatóságokkal és a bíróságokkal.¹⁰⁴ A *Prov.AO* a 3. §-ban határozta meg korábban, hogy az ügyvédi kamara választással hozta létre az állandó választmányt, de még nem tettek említést *Plenarversammlung*ról, így ezen elemet újításnak tekinthetjük.

Az *AO* IV. fejezete (34.§) rendelkezett az ügyvédség megszűnéséről: Az ügyvédi állás megszűnt a lakóhelyi jog vagy az önjogúság Ciszlajtán közösségben történő elvesztésével¹⁰⁵, illetve a 20. §-ban említett összeférhetetlenségi esetek (olyan hivatások betöltése, amelyek ellentétesek az ügyvédi hivatás jó hírnevével, fizetett állami tisztségek betöltése, illetve közjegyzői tisztség gyakorlása) valamelyikének bekövetkeztével, az ott említett körülmények fennállásának időtartamára, továbbá a büntetőbíróság által valamely bűncselekmény miatt történő elítéléssel. Az ügyvéd önként is lemondhatott, de ekkor joga volt az ügyvédi tevékenységet a korábbi helyen, vagy más helyen is újra gyakorolni a 21. §-ban foglaltak szerint. Ha viszont a lemondó ügyvéd ellen fegyelmi eljárás van folyamatban, a lemondás csak az eljárás befejezése után fogadható el. A *Prov.AO*-ban nem találunk az ügyvédség megszűnéséről szóló, elkülönített fejezeteket, azonban a 18. § megemlíti, hogy az ügyvédi pozíciót elnyerő ügyvédnek három hónapon belül el kell foglalnia hivatalát, különben az

¹⁰² *AO* §. 1.

¹⁰³ *AO* 23. §.

¹⁰⁴ *JOHAM* 78.

¹⁰⁵ *AO* 34. §. A)

megszűnik és az eskütétel kérelmezésére a három hónapos határidő lejártát fellebbviteli bírósághoz kell fordulniuk.

Az 1868-as *AO* II. fejezete szabályozta az ügyvédek jogait és kötelezettségeit (8–21.§). A 8. § szerint az ügyvédi képviseleti jogot kiterjesztették az összes osztrák bíróság és hatóság előtti bármilyen ügyre. A 9. § a vállalt képviselet törvényhez kötöttségéről tesz említést, illetve az ügyvéd az ügyfél képviseletének lelkiismeretességgel, buzgalommal és hűséggel történő ellátását írja elő. A 10. § egy már a korábbi évszázadokban gyökerező problémát igyekezett kiküszöbölni, amely a magyar oldalon sem volt ismeretlen jogtörténelmünket tekintve: az ügyvéd köteles megtagadni a képviseletet vagy a tanácsadást, ha a másik felet ugyanabban, vagy egy kapcsolódó ügyben képviselte, vagy korábban ilyen ügyben bíróként vagy ügyészként járt el. Az ügyvéd nem köteles képviselni a felet és ezt indokolás nélkül meg is tagadhatja. Ez a hivatás szabadsága: ő döntheti el milyen ügyet vállal el, azonban a 11. § meghatározza, hogy az ügyvéd köteles a rábízott ügyet a megbízás fennállása alatt teljesíteni és felelős a teljesítés elmaradásáért. Tehát vannak esetek, amikor meg kell tagadnia a képviseletet, de ha már elvállalta, akkor becsületesen meg kell tennie mindent a teljesítés és a siker érdekében. A törvény lehetőséget biztosított az ügyvédnek és a félnek is a képviseletet felmondani, azzal a kikötéssel, hogy az ügyvéd még 14 napig köteles a fél képviseletét ellátni, amennyiben az ügyvéd általi felmondás miatt a fél joghátrányoktól való megóvásához szükséges. Ezt a kötelezettséget azonban nem tartja fenn arra az esetre, ha a fél mondja fel az ügyvéd megbízását.

A 14. § az ügyvédek helyettesítése kapcsán kimondta, hogy az ügyvédnek hosszabb távollét esetén nem kell engedélyt kérnie a távollétre, amellyel jócskán lazítottak a korábbi szigorú helyhez kötöttségen. Megszabta, hogy az ügyvéd akadályoztatás esetén jogosult magát más, törvényes felelősséggel tartozó ügyvéddel helyettesíteni; tartós akadályoztatás vagy tartós távollét esetén a helyettesítésről értesíteni kell az ügyvédi kamara választmányát, amely tájékoztatja az érintett felsőbíróságot is, hogy az értesítse az illetékességi területén működő bíróságokat. Itt meg kell említenem az ügyvédek lakóhelyének megválasztásának és megváltoztatásának szabad jogáról rendelkező 21. §-t. Meghatározta, hogy az áttelepülést megelőző három hónap előtt értesítenie kell az ügyvédnek az ügyvédi kamara választmányát és az áttelepülésre választott új lakóhely szerinti választmányát. Ezen értesítést az ügyvédi kamara választmánya által a bécsi és a hivatalos tartományi lapokban szintén közzé kellett tenni, illetve tájékoztatni erről a tartományi főtörvényszéket, az igazságügyi minisztériumot és a legfelsőbb bíróságot.

A 15. § az ügyvédjelöltek számára kedvező szakaszt jelentett. Meghatározta, hogy azon tárgyalásokon, amelyeken az ügyvédek közreműködését nem írják elő kifejezetten, az ügyvédet az általa alkalmazott ügyvédjelölt képviselheti, akinek az ügyvédi kamara választmány engedélyével, de az ő felelőssége mellett kell igazolnia magát.

A 16. § deklarálta, hogy az ügyvéd jogosult a megfelelő díjazásra és meghatározta az ingyenes képviseletre vonatkozó részleteket. Minden olyan ügyben, amelyben a félnek a törvény szerint nem kötelező az ügyvédi képviselet, az ügyvéd nem köteles a képviseletet ingyenesen biztosítani. Az ingyenes képviselő kijelölését az ügyvédi kamara választmányának hatáskörébe utalta, azzal a kikötéssel, hogy az elutasítás ellen az érintett fél csak a tartományi főtörvényszékhez fordulhat, mivel arról, hogy kit illet ilyen, a bíróság döntött. Az ingyenes képviselet engedélyezése díj- és illetékmentességgel járt. Az ilyen képviselő készpénzköltségeinek megtérítéséről az állam gondoskodott. Ha a képviselt fél a képviseletből pénzeszközökhöz jut, ezeket a készpénzköltségeket, majd a képviselőnek a ráfordított időért és erőfeszítésért járó díjazását az államnak kell megfizetni. A *Prov.AO* 5. § rendelkezett a szegények ingyenes képviselőinek a kinevezéséről ahogyan korábban írtam, illetve a *Prov.AO* 19. § szerint a döntést, hogy valaki jogosult-e a szegénnytörvényre a bíróságra hagyták, a kijelölendő képviselő személyét viszont az ügyvédi kamara állandó választmánya határozta meg. Ezzel megegyezően az *AO* deklarálta, hogy az ingyenes képviselő meghatározását az ügyvédi kamara választmányának kellett végeznie.¹⁰⁶

A 17. § szerint a polgári jogvitákban peregyezségek megkötésekor is megillette az ügyvédet idejéért, munkájáért járó díjazás, amelynek mértékét lehetőleg jogszabályba foglalt díjszabásban kell meghatározni, az új polgári bírósági szabályzat hatálybalépése után.

A 20. § az ügyvédi összeférhetetlenség elveit fektette le. Eszerint az ügyvédi tevékenység gyakorlása összeegyeztethetetlen fizetett állami tisztség betöltésével – ide nem értve a tanári állást –, illetve a közjegyzői pozícióval, valamint minden foglalkozás gyakorlásával, amely az ügyvédi hivatás jó hírnevével ellentétes.

A III. fejezet (22–33.§) az ügyvédi kamarákról és azok választmányairól, mint az ügyvédség önkormányzatát jelentő intézményekről szólt. A 22. § az ügyvédi kamara összetételéről rendelkezett. Ennek értelmében az ügyvédi kamarát a listán szereplő összes ügyvéd alkotja,

¹⁰⁶ AO 16. §. – „Die Bewilligung eines unentgeltlichen Vertreters hat von dem Ausschusse der Advocatenkammer zu erfolgen.”

akiknek a lakóhelye az egyes kamarák mindenkor körzetében van. A *Prov.AO* 2. § szerint is a lakóhely volt az alap, de a kamara azokból az ügyvédek közül áll, akinek lakhelye az illetékes tartományi bíróság körzetében van. Így az illetékességi terület a tartományi bíróság körzetéről átkerült az egyes kamarák körzetére. Továbbá az *AO* meghatározta, hogy a hatóság illetékességi területének megváltoztatására és új kamarák létrehozására az igazságügyi miniszter jogosult, azonban a meglévő kamara hozzájárulásával.¹⁰⁷ A *Prov.AO* nem rendelkezett az illetékességi terület megváltoztatásának szabályairól.

Az *AO* 24. § az elnök, elnökhelyettes és a választmány tagjainak megválasztásáról határozott. Az ügyvédi kamara közgyűlésén titkos szavazással, a jelenlévők szavazatainak abszolút többségével a kamara tagjai közül választják meg az elnököt, elnökhelyetteseket és a választmány tagjait. Amennyiben az első és utána a második szavazás is sikertelen, abban az esetben a második szavazás keretein belül, arányaiban legtöbb szavazatot szerzett személyeket kellett kiválasztani. A szűkített listára kerülő személyek száma mindig a megválasztandó személyek számának kétszerese. A választás során érvénytelenek azok a szavazatok, amelyeket a listán nem szereplő személyre adtak le. A *Prov.AO*-ban még nem határoztak titkos szavazásról, így ez egy merőben új metódus lett az *ideiglenes rendtartáshoz* képest, azonban a törvény előírta a kamara elnöke és a választmány tagjai megválasztásának és a számuk meghatározásának az abszolút többséggel történő megszavazását, amelyet megőriztek az 1868-as *AO*-ban is. A választás eredményét érintő értesítési kötelezettséget, amelyet korábban említettem a *Prov.AO* 4. § esetében, az *AO* 25. §-ában módosításokkal, de megtartották.

A 25. § az elnök, az alelnökök és a választmány tagjainak megválasztási idejét három évre határozta meg; hozzátéve, hogy a megbízási idő lejártát követően is hivatalban maradnak, amíg új választás nem történik. Az újráválasztás lehetőségét megtartotta nekik a hivatali idejük lejártát követően, de hozzátette, hogy nem kötelezhetők az újráválasztás elfogadására. A választás eredményéről a tartományi főtörvényszéknek, a Legfelsőbb Bíróságnak és az igazságügyi miniszternek kellett jelentést tenniük. A *Prov.AO* ezzel szemben korábban a tartományi főtörvényszéket jelölte meg szervként, amelyet kötelezően értesíteni kell a választás eredményéről, illetve a választmány külön meghatározott tevékenységi köréről, és e szerv tájékoztatta az Igazságügyi Minisztériumot és az ügyvédi kamara körzetének valamennyi alárendelt bíróságát. A *Prov.AO* továbbá az elnök, elnökhelyettes és a kamara tagjainak megválasztási idejét és a számuknak meghatározását egyéves időtartamban jelölte ki, így ezt

¹⁰⁷ AO 22. §.

növelték két évvel az *AO*-ban. Az időtartam leteltével pedig új választásokat kellett megtartani a *Prov.AO* szerint, amely a szavazatok abszolút többségével nyert érvényt.¹⁰⁸ Efféle kötelezettséget nem írt elő az *AO*, csak a fent említett engedményeket tette.

Az ügyvédi kamara hatáskörébe tartozó ügyeket a 27. § határozta meg, amelyeket a következőkben egyesével tárgyalok, összevetve a korábbi ideiglenes rendtartás erre vonatkozó szabályaival.

Első pontban szerepelt az ügyvédi kamara saját és a választmány eljárási szabályzatainak megalkotása.¹⁰⁹ A *Prov.AO* korábbi felsorolásában, amelyben az ügyvédi kamara hatásköréit határozták meg az a) pont első tagmondata egy az egyben azonos volt, azonban ez kiegészült akkor még az elnök tevékenységi körének meghatározásával is. Utóbbit az *AO* már nem sorolta az ügyvédi kamara hatáskörei közé. A második pontja az ügyvédi kamara választmányának tagjai számának meghatározását írta, a harmadik pont pedig az ügyvédi kamara elnökségének és választmányának, valamint az ügyvédi vizsgára az ügyvédi kamarához tartozó vizsgabiztosok megválasztását.¹¹⁰ A megválasztási folyamatokat a 24. és 25. §-nál, illetve a *Prov.AO* 4. § e) pontjánál korábban részleteztem. Továbbá a vizsgabizottság összetételét a *Prov.AO* 14. § szerint. Hasonlóságok, hogy az ügyvédi vizsgabizottság, a kamara elnökségének és a választmány tagjainak a megválasztását egyaránt az ügyvédi kamara hatáskörébe utalták a *Prov.AO* és az *AO* esetében is.

A következő, negyedik pont a kamara bevételeinek és kiadásainak költségvetési előirányzatáról határozott, amelyet a tagdíjak meghatározásával együtt az ügyvédi kamara hatáskörébe utalt, szintúgy a kamara és a választmány beszámolójának a jóváhagyását.¹¹¹ A *Prov.AO* 4. § c) pontjában még csak az ügyvédi kamara bevételeinek és kiadásainak meghatározását és a vonatkozó számlák vizsgálatát jelölték meg a hatáskörök között, de már ott is autonóm volt tehát a költségvetés meghatározása, ami a tagdíjak kivetésével egészült ki 1868-ban.

Az ötödik pont többletjogosultságokat tartalmazott az *Ideiglenes Ügyvédi Rendtartás* e) pontjához képest, mert új hatáskörnek számítottak az igazságszolgáltatás helyzetéről szóló jelentések megalkotása, valamint az ezekkel kapcsolatos észlelt hiányosságokra vonatkozó észrevételek és kérelmek benyújtásának hatásköre, amelyet az *AO* meghatározott.¹¹² A

¹⁰⁸ PROV. AO – §. 4. b)

¹⁰⁹ AO 27. §.

¹¹⁰ AO 27. §. B)

¹¹¹ AO 27. §. D)

¹¹² AO 27. §. E)

Prov.AO-ban csak általában a jogalkotási javaslatok benyújtása¹¹³ szerepelt a hatáskörök között. Így az *AO* az ötödik pontot megőrizte és pontosabban meghatározta, mert a törvényjavaslatok és a törvénytervezetekkel kapcsolatos szakértői vélemények elkészítését deklarálta a fent említett kiegészítésekkel.

A hatodik pont a meglévő kamarák körzetének megváltoztatására és új ügyvédi kamarák megalakítására irányuló kérelmek hatáskörét utalta a kamarák hatáskörébe. Továbbá hozzátette, hogy a kamarák és a választmányok ügyrendjét jóváhagyásra az Igazságügyi Minisztérium elé kellett terjeszteni, illetve összefügg a korábban említett Igazságügyi Minisztériumi kötelezettséggel, hogy meg kellett hallgatnia a kamarát, ha módosítani akarta a kerületet.¹¹⁴ E pont nem szerepelt a *Prov.AO*-ban, azonban voltak olyanok, amelyek az 1849-es Rendtartásban szerepeltek, de az 1868-asban már nem. Ilyen volt az *Ideiglenes Ügyvédi Rendtartás* 4. § d) pontja, amely az ügyvédi állások betöltéséről határozott és a pozíciók betöltésére szóló véleményadást is a hatáskörök közé sorolta, illetve nyilatkozattételt ügyvéd által kérelmezett felfüggesztés vagy felmentés esetén (20. §), ami logikus, hiszen már eltörölték az ügyvédi kinevezést. Említendő még az ügyvédi hivatás becsületének és méltóságának fenntartásáról szóló f) pont, amely átkerült az *AO* 23. §-ába, miszerint már a kamara és a választmány együttesen felelős a jó hírnév, a becsület és a jogok védelméért, valamint az ügyvédi hivatással járó kötelezettségek betartásának ellenőrzéséért.

Az 1868-as *AO* 28.§-ban felsorolt feladatok, amelyeket a választmány hatáskörébe emeltek, hatalmas előrelépést jelentettek az ügyvédség liberalizációját tekintve, hiszen az 1849-es *Prov.AO* csak két feladatot említett korábban a számára, amelyek: a) az ügyvédjelöltek – (fő)felügyelete az adott ügyvédi kamara körzetében, és b) a szegények ingyenes képviselőinek kijelölése, illetve a kijelölésükről szóló szakvélemény kiadása (19. §) voltak¹¹⁵.

Az *AO* 28. § meghatározta, hogy a választmány feladatai:

- a) az ügyvédi névjegyzék vezetése, különösen a névjegyzékbe való bejegyzésről szóló döntés, valamint a tag lemondásáról szóló határozat;
- b) az ügyvédjelöltek jegyzékének vezetése, az ügyvédi gyakorlat igazolása, valamint a helyettesítésre vonatkozó engedély kiadása az említett jelölteknek;
- c) az ügyvédi kamara által hozott határozatok végrehajtása;

¹¹³ PROV. AO §. 4. g)

¹¹⁴ AO 27. §.

¹¹⁵ PROV. AO §. 5. a)–b)

- d) az ügyvédi kamara éves díjainak beszédese és a kamara gazdasági ügyeinek az intézése;
- e) az adott ügyvédi kamarán kívüli személyekkel és hatóságokkal való kommunikáció;
- f) az ügyvéd által nyújtott szolgáltatások díjazásának és a díjazás megfelelőségére vonatkozó szakvélemények készítése, valamint az ezekkel kapcsolatos esetleges viták békés úton történő rendezése (19. §);
- g) az ügyvédi kamara tagjai között hivatali tevékenységeik ellátása során felmerülő jogviták közvetítése;
- h) ideiglenes helyettes kijelölése a távollévő, beteg vagy elhunyt ügyvéd helyett, aki nem jelölt vagy nem tudott saját magának helyettest kijelölni;
- i) az ingyenes képviselő megbízása (AO 16. §);
- k) az ügyvédi kamara rendes közgyűléseinek összehívása. A választmány azonban rendkívüli közgyűlést is összehívhatott, ha szükségesnek tartotta, erre azonban csak a kamarai tagok együtödének kérésére volt köteles (AO 28. §).

A rendtartás egyik kiemelendő pontja a 33.§ volt, ugyanis az ügyvédi hivatást kifejezetten „a bíróságoktól függetlennek” nevezte és meghatározta, hogy az ügyvédi kamara szerveinek kell az ügyvédek és jelöltek feletti fegyelmi jogkört gyakorolni. Joham Peter munkájában azt írta, hogy a 33. §-ban rejlett az átszervezés egyik gyenge pontja,” amelynek első mondata kifejezetten »a bíróságoktól függőnek« nevezte az ügyvédi hivatást.”¹¹⁶ Ezen állításával nem értek egyet, ugyanis az *Advocaten-Ordnung* 33. §-át megtekintve egyértelműen bíróságoktól függetlennek írták. Mindemellett a törvény ugyanitt utalt egy jövőbeli *fegyelmi törvény* bevezetésére, amely majd meghatározza a vonatkozó eljárást, büntetéseket és azok mértékét, a fellebbezési fokozatokat és a meghozott határozatok elleni jogorvoslatok rendjét, ami egy paradigmaváltás Schmerling igazságügy-miniszter 1849-es gondolataihoz képest, miszerint „az ügyvédek fegyelmi felügyeletét [...] valószínűleg csak a fellebbviteli bíróságokra lehetne átruházni”.¹¹⁷ Viszont tény – és ebben igazat lehet adni az idézett szerzőnek –, hogy átmenetileg, a külön fegyelmi törvény megalkotásáig azonban a közigazgatási és fegyelmi büntetéseket az *AO.* a tartományi főtörvényszékek és a legfelsőbb bíróság hatáskörébe utalta.

¹¹⁶– „Eine Schwäche der Neuordnung fand sich in § 33, dessen erster Satz ausdrücklich den Advokatenstand als „von den Gerichten abhängig“ bezeichnete und die Disziplinargewalt über Advokaten und Kandidaten zunächst bei den Oberlandesgerichten beließ.” vs. AO: 33. §. „Der Advokatenstand ist von den Gerichten unabhängig.” JOHAM 75–77.

¹¹⁷ JOHAM 77., 368., IN: „Allerunterthänigster Vortrag des Justiz-Ministers Dr. Anton Ritter von Schmerling, wegen Erlassung einer provisorischen Advocaten-Ordnung“ vom 11. August 1849, Auszug Anhang I.

Így ezen aspektusát tekintve egyetértek Johammal, valóban egy gyenge pontja lett a törvénynek a 33. § az első ígéretes mondatát követő részeknek köszönhetően.¹¹⁸

A magyar oldalon az 1874. évi XXXIV. törvénycikknek köszönhetően, az 1875-ben megalakult kamarák feletti főfelügyeletet az igazságügyi miniszter gyakorolta, azonban csak oly mértékben, mint amennyire a bírósági szervek felett is gyakorolhatta. A kamaráknak éves jelentést kellett készíteni a miniszter részére, benne a fegyelmi eljárások statisztikájával.¹¹⁹

Nálunk is a közgyűlés lett az ügyvédi kamara legfőbb szerve, amely szintén a kamara tagjaiból állt éppúgy, mint az osztrák oldalon. A közgyűlés feladata volt az ügyrend megállapítása, a választmány megválasztása, illetve szintén egyfajta fellebbviteli funkciót látott el a választmányok határozatai ellen, valamint hozzá tartozott a kamara belső költségvetéséről való döntés is. Teljes mértékben azonos pont, hogy a közgyűlési határozatok végrehajtásáról mindkét oldalon a választmánynak kellett gondoskodnia.¹²⁰ Tehát az ügyvédség immár mindkét országban a köztisztviselként szerveződő ügyvédi kamara keretében, a modern elvárásoknak megfelelő szervezetben működött.

3.4. A fegyelmi jogkör gyakorlása az 1872. évi fegyelmi törvény és a magyar ügyvédi rendtartás szerint

Az *Advocaten-Ordnung*ban említett fegyelmi törvényre még éveket kellett várnia az ügyvédeknek és a társadalomnak. Az osztrák ügyvédség liberalizációs folyamatának e következő állomása 1872. évi április 1-jével valósult meg.¹²¹ A fegyelmi törvény megszüntette –az ügyvédek felett a tartományi főtörvényszékek korábbi fegyelmi joghatóságát és egy külön megválasztott fegyelmi tanács (*Disciplinarrat*) hatáskörébe utalta a szakma becsületének és jó hírvének megsértése, illetve a szakmai kötelezettségszegések büntetését. Ezzel még közelebb kerültek az ügyvédek a függetlenség felé.¹²²

A három évre alakítandó fegyelmi tanács a kamarai névjegyzékbe bejegyzett ügyvédekből állt, akiket delegálás, illetve választás alapján jelöltek ki a közgyűlésen (a választmánnyal azonos

¹¹⁸ JOHAM 75–77.

¹¹⁹ KORSÓSNÉ 2012, 100.

¹²⁰ KORSÓSNÉ 2012, 100–120.

¹²¹ 40. GESETZ – Ausgegeben und versendet am 9. April 1872.

¹²² JOHAM 138.

módon a korábban említett AO 24. § szerint), létszáma a bejegyzett ügyvédek számának függvényében alakult.

Szeretném kihangsúlyozni, hogy a Fegyelmi Törvény első cikkében már meghatározta a törvény, hogy a kihirdetésétől kezdve mind az ügyvédekre, mind az ügyvédjelöltekre irányadó a fegyelmi szabályzat és a folyamatban lévő fegyelmi ügyeket is e törvénynek megfelelően kellett intézni. Szintén fontos megemlíteni, hogy a fegyelmi törvény által szabályozott ügyekre valamennyi törvényt és rendeletet, bírósági szabályzatot, amelyet az 1868-as még nem tett meg, hatályon kívül helyezte (2. §), ezzel megerősítve kizárólagosságát a fegyelmi ügyekben.

A főfelügyelet jogát az igazságügyi miniszter kezébe adta, ami annyit tesz, a 45. § szerint, hogy a miniszter jogosult volt maga, vagy az általa kijelölt szervek útján ellenőrizni a fegyelmi tanács gazdálkodását, a folyamatban lévő fegyelmi vizsgálatok állását, és elrendelni az észlelt hiányosságok megszüntetését. Az ügyvédi kamara választmányának kellett minden év végén a fegyelmi tanácshoz benyújtott panaszokról, illetve a befejezett és folyamatban lévő vizsgálatokról készített listákat felterjeszteni a miniszternek, aki feloszlathatta az ügyvédi kamara fegyelmi tanácsát és új választást rendelhetett el. Továbbá az igazságügyi miniszter elé kellett terjeszteni jóváhagyásra a fegyelmi tanács ügyrendjét, amelyet az ügyvédi kamara határozott meg.¹²³

A 12. § rendelkezett a kiszabható büntetésekről, amelyek közé sorolta az írásbeli megrovást, a pénzbírságot, az ügyvéd felfüggesztését, amely nem haladhatta meg az egy évet, illetve az ügyvéd (végleges) törlését. Az utóbbi büntetést kötelezővé tette a törvény két esetben: ha az ügyvéd a névjegyzékbe való felvételét jogi akadály ellenére érte el, vagy ha a felfüggesztés időtartama alatt az ügyvédi tevékenységet jogellenesen gyakorolta.

A 16. § szerint a fegyelmi tanácsnak joga volt az adott ügyet az illetékes büntetőbíróságnak jelenteni, ha az ügyvédet terhelő fegyelmi vétség a büntetőjog szerint büntetendő volt. Itt rögtön deklarálták a *ne bis in idem* – kétszeres értékelés tilalmát, amely szerint a büntetőbíróság előtt már folyamatban lévő nyomozás esetén, az adott ügyvéd ellen ugyanazon bűncselekmény miatt nem indítható fegyelmi eljárás. Amennyiben az ügyvédet büntetőbíróság előtt olyan büntetésre ítélték, amely a törvény szerint az ügyvédség elvesztésével jár, a fegyelmi tanács kimondja a bűnös ügyvédnek a névjegyzékből való törlését az ítélet jogerőre emelkedését követően.¹²⁴

¹²³ 40. 22. §.

¹²⁴ 40. 19. §.

Jogorvoslat tekintetében, ha az ügyvédi kamara ügyvédje késedelmet, szabálytalanságot észlel, akkor a fegyelmi tanácsnál, ha egy bírósági szerv hatáskörébe tartozik, akkor a tartományi főtörvényszéknél kell jogorvoslatot kérnie. Fellebbezéssel lehet élni a fegyelmi tanács megállapításai ellen, más határozatokkal szemben pedig panasszal.¹²⁵ A fellebbezést az ítélet és az ítélet indokolásának kézbesítésétől számított 8 napos határidőn belül kell az ítéletet hozó fegyelmi tanácshoz benyújtani. Ezt követően a cselekményeket a legfelsőbb bíróság elé kell terjeszteni határozathozatalra, vagyis ezt már a kamarán kívül bírálták el, amely lépés megegyezett a magyarországi rendelkezésekkel.¹²⁶ A jogorvoslathoz való jogot a vádlottnak; az ügyvédi kamara ügyvédjének; a legfőbb ügyésznek, aki annál a tartományi főtörvényszéknél van, amelynek a körzetében a fegyelmi tanács székhelye van, illetve annak a személynek, akinek a jogait a fegyelmi vétség sérteni látszik (de csak azon határozat ellen, amelynek értelmében a vádlott fegyelmi elbírálása nem indokolt) deklarálja a törvény.

Magyarországon egy jogszabály, az 1874. évi ügyvédi rendtartás által került a fegyelmi jogkör az ügyvédi kamara kezébe, amelyet tagsága és a nála bejegyzett ügyvédjelöltek felett gyakorolt. A felelősség elvét, amelyet az ügyvéd és az ügyfele közötti viszonyra értettek, az ügyvéd elleni panaszeljárást megindításának lehetőségét, valamint a büntetőjogi és magánjogi felelősségre vonásukat elvként már a törvény indokolása meghatározta. A fegyelmi felelősségre vonást a kamarai választmány tagjaiból alakult kamarai fegyelmi bíróság gyakorolta első fokon. Döntései ellen a Kúria Legfőbb Ítéltőszékének fegyelmi bíróságához lehetett fellebbezést benyújtani.¹²⁷

Ahogy az 1874. évi XXXIV. törvény országgyűlési tárgyalásán is elhangzott,¹²⁸ azzal, hogy a fegyelmi jogkör az ügyvédi kamarák kezébe került, teljessé vált a már oly rég óta áhított autonómia és függetlenség az ügyvédség szakmáját tekintve.

¹²⁵ 40. 47. §.

¹²⁶ 40. 48. §

¹²⁷ KORSÓSNÉ 2022, [41–44] 13–14.

¹²⁸ KORSÓSNÉ 2012, 65–67.

IV. Összegzés

Bízom benne, hogy a kutatásomban részletezett nehézségek, problémák és azok áthidalásához terelő vezérelvek, jogalkotási lépések felvázolásával igazolhattam, hogy a kezdő idézetem miért illik a témámhoz, és erről az olvasót is meggyőztem. A szakmai tradíció szervesen tovább élt az évszázadok alatt, legyen szó az osztrák osztott, vagy a magyar egységes ügyvédségről, illetve a tartományonként eltérő, valamint az országosan megegyező szabályozásokról. Párhuzamosan jelentek meg az ügyvédség „betegségei” már a kora évszázadokban, amelyekre gyógyírt jelentettek a fokozatosan kialakuló, a hivatás betöltéséhez és gyakorlásához szükséges, korrekt rendelkezések, az elengedhetetlen jogok és kötelezettségek lefektetése, amelyek egy rendkívül összetett, de annál gyönyörűbb rendszert képeznek a polgárság szolgálatában.

Kijelenthetjük, hogy a szakma iránti becsület és tisztelet megőrzése régtől fogva esszenciális összetevő a hivatás „egészségének” fenntartásához és az állampolgárokkal, a társadalommal való gyümölcsöző szimbiózishoz. A bizalom, amely a korábban kifejtett ügyvédi felszabadítással és modernizációval oly szoros összefüggésben áll, erre épül. A liberalizáció enyhítette a korlátokat az ügyvédség számára, legyen szó a saját, illetve ügyfele érdekeinek képviseléséről, mert szabad ügyvédség nélkül nincs állampolgári szabadság. Védünk kell tehát ügyvédekünk törekény függetlenségét saját szabadságunk érdekében is.

Irodalom- és forrásjegyzék

Források

1. CODICIS AUSTRIACI – 1704, Wien
<https://doi.org/10.11588/diglit.3374#0033>
2024.10.24.
2. ALLGEMEINE GERICHTSORDNUNG 1781
<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/AllgemeineGerichtsordnungOesterreich1781.pdf>
2024.10.24.
3. PROVISORISCHE ADVOCATEN-ORDNUNG 1849
<https://books.google.hu/books?id=c7VLAAAcAAJ&printsec=frontcover&hl=hu#v=onepage&q&f=false>
2024.10.24.
4. 109. JUSTIZMINISTERIAL-VERORDNUNG VOM 14. MAI 1852 – die einföhrung einer provisorischen Advocaten-Ordnung in Siebenbürgen betreffend
<https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?apm=0&aid=rgb&datum=18520004&seite=00000472&size=45>
2024.10.24.
5. ADVOKATEN-ORDNUNG, DEREN EINFÖHRUNG IN SIEBENBÜRGEN – 119. KAISERLICHE VERORDNUNG VOM 27. MAI 1852
<https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1852&page=681&size=45>
2024.10.24.
6. ADVOKATEN-ORDNUNG, DEREN EINFÖHRUNG IN UNGARN, CROATIE, SLAVONIEN, DEM TEMESER BANATE UND DER SERBISCHEN WOIWODSCHAFT VOM 1. JÄNNER 1853. – 170. KAISERLICHES PATENT VOM 24. JULI 1852
<https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?apm=0&aid=rgb&datum=18520004&seite=00000775&size=45>
2024.10.24.
7. ADVOCATEN-ORDNUNG eingeföhrt durch das Gesetz vom 6. Juli 1868
<https://play.google.com/books/reader?id=fVN8ilfVboQC&pg=GBS.PP6&hl=hu>
2024.10.24.
8. 40. GESETZ – Ausgegeben und versendet am 9. April 1872.
<https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1872&size=45&page=131>
2024.10.24.
9. 1874. ÉVI XXXIV. TC.
<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87400034.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?pagenum%3D29>
2024.10.24.

Szakirodalom

1. BÉLI Gábor: *Magyar jogtörténet. A tradicionális jog*. Dialóg Campus, Bp.–Pécs, 2000
2. DÜR Alfons: Die Advokaten und die Allgemeine Gerichtsordnung von 1781. In: *150 Jahre Voralberger Rechtsanwaltskammer*, MANZ, Wien, 2019
3. DÜR Alfons: *Gerichtsgeschichte Feldkirch*, Bucher, Feldkirch, 2018

4. FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*. (BRÓSZ Róbert és PÓLAY Elemér tankönyvének alapulvételével), Novissima, Bp., 2022
5. HALÁSZ Zsolt – KLICSU László: *Költségvetési jog*. Wolters Kluwer Hungary Kft., Akadémiai, Budapest, 2023
6. HERZOG A.: *Die Reform der Österreichischen Advocatur*. Wien, Verl. des Manz'schen Buchhandlung, 1868
7. JOHAM Peter: *Kaerntens Advokaten und ihre Kammer als Institution organisierter Standesinteressen 1849–1919*. – Masterarbeit – Alpen-Adria-Universität Klagenfurt, 2021 <https://netlibrary.aau.at/obvuklhs/download/pdf/7595560?originalFilename=true> 2024.10.24.
8. JURIDISCH-POLITISCHER LESEVEREIN, Wien Geschichte Wiki https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Juridisch-Politischer_Leseverein 2024.10.24.
9. JOHN Rath R.: *The Viennese Revolution of 1848*, University of Texas Press, 1947
10. KAJTÁR István: A Habsburg Birodalom Állam- és Jogtörténetének alapvonalai, In: Kajtár István – Herger Csabáné: *Egyetemes Állam- és Jogtörténet*. Dialóg Campus, Bp.–Pécs, 2013, 287–307.
11. KLICSU László: Költségvetési jog in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, 2018 (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/koltsegvetes-i-jog>
12. KORSÓSNÉ DELACASSE, Krisztina: *Az ügyvédi kamarák megszületése Magyarországon*. Dialóg Campus– PTE ÁJK, Bp.–Pécs, 2012
13. KORSÓSNÉ DELACASSE, Krisztina: „Hogy karunk érdekeinek emelésére az egyesek nemes szándéka és tettereje egyesüljön” A budapesti ügyvédség testületé szerveződése a 19. században. *Díké* 2020/ DOI: 10.15170/DIKE.2020.04.01.08
14. KORSÓSNÉ DELACASSE, Krisztina: Ügyvédség. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Jogtörténet rovat, rovatszerkesztő: KOMÁROMI László) <http://ijoten.hu/szocikk/ugyvedseg>, 2022.
15. KULCSÁR Kálmán: A modernizáció, a rendszerváltozás és a magyar valóság, *Társadalomkutatás* (27. kötet) 2009/4. sz. 52–75.
16. KÜBL, Friedrich, STRÖHER Doris (ed.): *Geschichte der österreichischen Advocatur*. (Schriftenreihe des österreichischen Rechtsanwaltskammertages Bd. 3), Wien, 1981³. http://repertorium.at/sl/kuebl_advokatur_1925.html 2024.10.24.
17. MEZEY Barna – GOSZTONYI Gergely: *Magyar alkotmánytörténet*. Osiris. Bp., 2020
18. NAGY Aladár: A pristaldusok. *Századok*. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1876
19. NÉMETH László: Ügyvédek Zalában 1850–1875 – A forradalom és szabadságharc leverésétől a kamara megalakulásáig, *Jogtörténeti szemle*, 2006/01 32–41.
20. WRABETZ, Peter: Die Anwaltschaft in Österreich, In: Ewer, Wolfgang: *Anwälte und Ihre Geschichte. Zum 140. Gründungsjahr des Deutschen Anwaltvereins*. Deutscher Anwaltverein – Mohr Siebeck, Tübingen, 2011 1013–1027.
21. ZLINSZKY János: Az ügyvédség kialakulása Magyarországon és története Fejér megyében In: Fejér Megyei Történeti Évkönyv, 1974, 9–52.